

การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นผู้ปกครอง ภายใต้ระบบสืบทอดตำแหน่งในสังคมปิตาธิปไตยจีนโบราณในนวนิยายจีนเรื่องสามก๊ก¹

พันธกานต์ อัสวโชค²

สุรีย์ ชุณหเรืองเดช³

Received: June 5, 2024

Revised: July 10, 2024

Accepted: July 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมเกี่ยวกับการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองภายใต้ระบบสืบทอดตำแหน่งในสังคมปิตาธิปไตยช่วงปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นในนวนิยายจีนสามก๊ก โดยใช้แนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชนชั้น รวมทั้งวิเคราะห์อุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านวาทกรรมดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า ในประเด็นการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นผู้ปกครอง นวนิยายสามก๊กได้ผลิตซ้ำการประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชนชั้นในบริบทความสัมพันธ์ที่มีลำดับชั้นระหว่างกษัตริย์กับขุนนางและบิดากับบุตรภายใต้ระบบ 宗法制 ในสังคมปิตาธิปไตยจีนโบราณที่มีลัทธิขงจื๊อเป็นอุดมการณ์แห่งรัฐ ในที่นี้สามารถแยกออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ 1. การสืบทอดตำแหน่งที่มาจากการช่วงชิงราชบัลลังก์ และ 2. การสืบทอดวงศ์ตระกูลภายใต้ระบบ 宗法制 ส่วนกลวิธีทางภาษาที่ใช้ประกอบสร้างวาทกรรมดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีการเลือกใช้คำศัพท์ การกล่าวอ้าง การเล่าเรื่อง การใช้ความเปรียบ โวหารเกินจริง เป็นต้น

คำสำคัญ: สามก๊ก, วาทกรรม, ชนชั้นผู้ปกครอง, ระบบสืบทอดตำแหน่ง, สังคมปิตาธิปไตย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เรื่อง “การศึกษาวาทกรรมการต่อสู้เพื่ออำนาจในนวนิยายจีนเรื่อง “สามก๊ก” (A Discursive Study of the Struggle for Power in Chinese Novel Romance of the Three Kingdoms) สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² หน่วยงานผู้แต่ง: สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
E-mail: pantagarn.usw@gmail.com

³ หน่วยงานผู้แต่ง: สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
E-mail: suree.c@chula.ac.th

A Study on the Discourse Regarding the Handover and Continuation of Power of the Ruling Class Under the Succession System in Ancient Chinese Patriarchal Society in the Chinese Novel “*Romance of the Three Kingdoms*”⁴

Pantagarn Uswachoke⁵

Suree Choonharuangdej⁶

Received: June 5, 2024

Revised: July 10, 2024

Accepted: July 25, 2024

Abstract

This article aims to study and analyze the discourse regarding the handover and continuation of power of the ruling class under the succession system in the patriarchal society during the Late Han Dynasty in the Chinese novel “*Romance of the Three Kingdoms*” by using a critical discourse analysis approach, to study the language strategies used in the construction of discourse about class, and to analyze the ideology reflected through this discourse. The study found that on the issue of handing over and continuing the power of the ruling class, the novel “*Romance of the Three Kingdoms*” reproduces the construction of class discourse in the context of hierarchical relationships between king and vassal and between father and son under the *zongfa* system in ancient Chinese patriarchal society with Confucianism as its state ideology. This can be separated into two types: succession through usurpation of the throne, and lineage succession under the *zongfa* system. It was also found that word choice, reference, storytelling, analogy, hyperbole, and other factors are among the language strategies used in the construction of this discourse.

Keywords: *Romance of the Three Kingdoms*, discourse, ruling class, succession system, patriarchal society

⁴ This article is part of the doctoral dissertation entitled “A Discursive Study of the Struggle for Power in Chinese Novel *Romance of the Three Kingdoms*”, Chinese Section, Department of Eastern languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

⁵ Affiliation: Chinese Section, Department of Eastern languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

E-mail: pantagarn.usw@gmail.com

⁶ Affiliation: Chinese Section, Department of Eastern languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

E-mail: suree.c@chula.ac.th

1. บทนำ

หนึ่งในวรรณกรรมคลาสสิกของจีน สามก๊ก (三国演义) เป็นนวนิยายเรื่องยาวแบบแบ่งตอน (章回小说) ที่บอกเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตัวละคร วัฒนธรรม ฯลฯ โดยมีฉากหลังเป็นยุคสามก๊กที่ปั่นป่วนวุ่นวาย ซึ่ง Luo Guanzhong (罗贯中, ราว ค.ศ. 1330 - ราว ค.ศ. 1400) ประพันธ์ขึ้นในลักษณะนิยายพงศาวดารที่อ่านเข้าใจง่ายสำหรับคนทั่วไปที่มีชื่อว่า Sanguo zhi tongsu yanyi (三国志通俗演义)⁷ โดยอิงเรื่องราวจากหนังสือบันทึกประวัติศาสตร์ในรูปแบบชีวประวัติบุคคลและเหตุการณ์ (纪传体史书) เรื่อง Sanguo zhi (三国志) ที่ประพันธ์โดย Chen Shou (陈寿, ค.ศ. 233-297) และหนังสือคำอธิบายประกอบ Sanguo zhi ของ Pei Songzhi (裴松之, ค.ศ. 372-451) พร้อมทั้งซึมซับรับเอาตำนานพื้นบ้าน (民间传说) เรื่องเล่าในบทละครพื้นเมือง (话本) และอุปรากรจีน (戏曲) เข้ามาด้วย (B. J. Li, 1996, p. 54) กล่าวถึงความเป็นมาของนวนิยายเรื่องนี้ว่าสามารถสืบค้นย้อนไปได้ถึงต้นกำเนิดที่แน่ชัดคือฉบับปี renwu (壬午年, ค.ศ. 1522) ในรัชสมัย Jiajing (嘉靖) ของจักรพรรดิ Shizong (世宗, ค.ศ. 1507-1567) แห่งราชวงศ์หมิง จึงมักเรียกกันโดยทั่วไปว่าฉบับ Jiajing (嘉靖本) ทั้งนี้ เมื่ออยู่ในรูปนวนิยายแล้ว ตัวบทสามก๊วยก็ได้รับการชำระและปรับปรุงอีกหลายครั้งจนปรากฏเป็นตัวบทหลายฉบับ แต่หนึ่งในฉบับที่มีชื่อเสียงที่สุดก็คือ “ฉบับเหมา” (毛本) ซึ่งปรับปรุงโดยคู่ฟอลูกนักวิจารณ์วรรณกรรม คือ Mao Lun (毛纶) และ Mao Zonggang (毛宗纲) ในสมัยราชวงศ์ชิง (Yuan, 2014, p. 23)

นวนิยายสามก๊กเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่ปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันออกจนถึงต้นราชวงศ์จิ้นตะวันตก โครงเรื่องหลักเป็นการบรรยายถึงการต่อสู้ทางการเมือง การทหาร รวมทั้งชีวิตทางสังคมระหว่างรัฐทั้งสาม ได้แก่ 魏 (魏国) จ๊กก๊ก (蜀国) และง่อก๊ก (吴国) โดยเล่าเรื่องตามประวัติศาสตร์จีนตั้งแต่ ค.ศ. 170 ในรัชกาลพระเจ้าฮั่นเลนเต้ (汉灵帝, ค.ศ. 156-189) จักรพรรดิองค์ที่ 11 แห่งราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ค.ศ. 25-220) ซึ่งบ้านเมืองในขณะนั้นประสบปัญหาต่าง ๆ จักรพรรดิอ่อนแอไร้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศ ราชสำนักทุจริตและมิดม่น อันเป็นชนวนเหตุแห่งการเสื่อมถอยและแตกแยกในช่วงปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันออก มีการแทรกแซงการบริหารประเทศเพื่อแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์จากหลายส่วน ไม่ว่าจะเป็นวังหลัง ทั้งพระมเหสี นางสนม พระญาติฝ่ายพระราชชนนีหรือพระมเหสีขององค์จักรพรรดิ (外戚) และชนที่ผู้รับใช้ของจักรพรรดิ (宦官) หรือการแทรกแซงโดยขุนศึก (军阀) จากหัวเมืองต่าง ๆ ที่มีอำนาจการบังคับบัญชาทหารท้องถิ่นของตนเอง จนใน ค.ศ. 184 เกิดจลาจลขึ้นโดยกบฏโจรโพกผ้าเหลืองที่นิยมลัทธิเต๋า

⁷ ในที่นี้ ผู้วิจัยขอชี้แจงวิธีการจัดการเรื่องชื่อต่าง ๆ ที่มีการอ้างอิงในบทความนี้เพิ่มเติม ดังนี้

1. หากชื่อตัวละคร สถานที่ ฯลฯ มีการใช้จนเป็นที่รู้จักคุ้นเคยอยู่แล้ว บทความนี้จะอ้างอิงเสียงอ่านของชื่อต่าง ๆ เหล่านั้นตามที่ปรากฏใช้ในนวนิยายสามก๊กฉบับแปลภาษาไทยดังกล่าว โดยจะกำกับตัวอักษรจีนเพิ่มเข้าไปด้วย เช่น ฮั่นเลนเต้ (汉灵帝) โจโฉ (曹操) เล่าปี่ (刘备) เป็นต้น
2. หากเป็นกรณีอื่น ๆ ผู้วิจัยเลือกให้เสียงอ่านระบบ pinyin ในการถอดเสียงภาษาจีนกลางแทนการถอดเสียงอ่านด้วยตัวอักษรไทย ด้วยเห็นว่าการถอดเสียงบางเสียงในภาษาจีนกลางโดยใช้ตัวอักษรไทยสะกด เช่น ยหวิญ เนว ฯลฯ ผู้อ่านบางส่วนอาจไม่ค่อยคุ้นเคย และบางครั้งก็ไม่ตรงกับเสียงอ่านภาษาจีนกลางตามความเป็นจริง ทั้งนี้ เสียงอ่าน pinyin ที่ใช้นั้นจะไม่มีความผูกพันกับเพื่อความสะดวกในการจัดพิมพ์ แต่ผู้วิจัยจะกำกับตัวอักษรจีนเพิ่มเข้าไปเช่นกัน เช่น Sanguo zhi tongsu yanyi (三国志通俗演义) ราชวงศ์ Xin (新朝) เป็นต้น โดยจะให้เสียงอ่าน pinyin และกำกับด้วยตัวอักษรจีนในการอ้างอิงครั้งแรกเท่านั้น หากมีการอ้างอิงซ้ำถึงสิ่งเดียวกันในครั้งต่อไป ก็จะให้แต่เสียงอ่าน pinyin เพียงอย่างเดียว
3. ในการใช้ถ้อยคำภาษาไทยบางแห่ง ผู้วิจัยจะกำกับตัวอักษรจีนเพิ่มเข้าไปด้วยตามความเหมาะสม เช่น ปฏิวัติวัฒนธรรม (文化大革命) เป็นต้น

ตั้งโต๊ะ (董卓, ค.ศ. ?-192) เจ้าผู้ครองเมือง Liang zhou (凉州) ซึ่งเป็นขุนศึกจากชายแดนฉนวนโอกาสที่เกิดเหตุการณ์วุ่นวายในเมืองหลวงลกเอียง (洛阳) นำกำลังเข้าควบคุมสถานการณ์เอาไว้ได้ ต่อมาก็ยิ่งกำเริบเลิกลาสนา ตั้งตนเองเป็นอัครมหาเสนาบดีใช้อำนาจเผด็จการในราชสำนักให้ถอดถอนพระเจ้าฮั่นเส้าเต้ (汉少帝, ค.ศ. 173-190) หรือหองจูเปียน (皇子辩) ผู้ทรงเป็นจักรพรรดิสืบต่อจากพระราชบิดาคือพระเจ้าเลนเต้ และตั้งพระอนุชาต่างมารดาคือหองจูเหียบ (皇子协) ขึ้นเป็นจักรพรรดิแทน ทรงพระนามว่าพระเจ้าฮั่นเหี้ยนเต้ (汉献帝, ค.ศ. 190-220) เมื่อตั้งโต๊ะเห็นว่ากลุ่มอำนาจจากหัวเมืองซึ่งรวมกำลังพลเป็นพันธมิตรกวนตง (关东联军) ยกทัพมาต่อต้านปราบปรามตนนั้นมีอำนาจเกรียงไกร จึงตัดสินใจย้ายเมืองหลวงไปที่ Chang'an หรือเตียงอัน (长安) โดยจับพระเจ้าเหี้ยนเต้เป็นตัวประกัน และให้ทหารควบคุมไล่ต้อนชาวบ้านร้านถิ่นนับล้านคนในเมืองลกเอียงให้ย้ายถิ่นฐานตามไปที่เตียงอันด้วย อีกทั้งสั่งเผาทำลายเมืองจนทำให้ลกเอียงที่ครั้งหนึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองกลายเป็นซากปรักหักพัง ใน ค.ศ. 192 ลิฉุย (李傕, ค.ศ. ?-198) และกุกยี้ (郭汜, ค.ศ. ?-197) ซึ่งเคยเป็นผู้บังคับบัญชาของตั้งโต๊ะมาก่อน ได้เอากองทัพที่คุ้มกันพระเจ้าเหี้ยนเต้ไปบุกยึดเมืองหลวงเตียงอัน ทำให้ลิโป้ (吕布, ค.ศ. ?-199) ผู้ที่ลงมือสังหารตั้งโต๊ะต้องหนีออกมาและกลายเป็นขุนพลเร่ร่อน ส่วนอ๋องอั้น (王允, ค.ศ. 137-192) และคนอื่น ๆ ต่างถูกประหาร ช่วงเวลาราว 4 ปีที่ลิฉุยกับกุกยี้กุมอำนาจรัฐและควบคุมราชสำนัก ก็ใช้อำนาจบาตรใหญ่กระทำการหยาบช้ำไม่ต่างจากสมัยของตั้งโต๊ะ ต่อมาเฉียวปิว (杨彪, ค.ศ. 142-225) ได้ออกอุบายยุแหย่ให้ทั้งสองคนผิดใจบาดหมางกัน เมื่อกองทัพของทั้งสองฝ่ายเปิดฉากสู้รบเข่นฆ่ากันเอง สถานการณ์ในเมืองเตียงอันก็ลุกลามเกิดความปั่นป่วนวุ่นวายขึ้น เป็นเหตุให้ใน ค.ศ. 196 พระเจ้าเหี้ยนเต้ต้องย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่ลกเอียง ต่อมาลิฉุยและกุกยี้ได้กลับมาร่วมมือกันอีกครั้งเพื่อหวังปลงพระชนม์องค์จักรพรรดิ แต่กองทัพของทั้งสองคนก็ถูกโจโฉ (曹操, ค.ศ. 155-220) ปราบปรามจนสิ้น และโจโฉก็ได้โน้มน้าวให้พระเจ้าเหี้ยนเต้ย้ายเมืองหลวงไปยังเมืองฮูโต๋ (许都 หรือก็คือ 许昌) ในดินแดน Henan (河南) แม้ในตอนนั้นลิฉุยกับกุกยี้จะหนีรอดไปได้ แต่ภายหลังทั้งสองก็ถูกตวนอู (段熲, ค.ศ. ?-209) และงอสิบ (伍习, ไม่ทราบปีเกิดและตายที่แน่ชัด) ฆ่าตาย

ฝ่ายโจโฉผู้ซึ่งเคยเป็นแนวร่วมกับอ้วนเสี้ยว (袁绍, ค.ศ. ?-202) หนึ่งในขุนศึกที่ถูกยกให้เป็นผู้นำพันธมิตรกวนตงในการต่อต้านตั้งโต๊ะ หลังจากสยบกองกำลังกบฏโจรโพกผ้าเหลืองกว่าสามแสนนายไว้ได้แล้ว ก็สั่งสมอำนาจขึ้นเป็นใหญ่ในดินแดน Henan กุมอำนาจสั่งการเหล่าขุนนางทั้งปวง และหันมาเผชิญหน้าต่อกรกับฝ่ายอ้วนเสี้ยว ซึ่งหลังจากกำจัดกองขุนจ้าน (公孙瓒, ค.ศ. ?-199) ขุนศึกผู้มีฉายาว่าขุนพลม้าขาว (白马将军) ได้แล้ว ก็แผ่ขยายขอบเขตอิทธิพลครอบคลุมดินแดนทั้งสี่ (四州之地) ทางตอนล่างของแม่น้ำฮวงโห อันได้แก่ กิจโจว (冀州) เฉงโจว (青州) อิวโจว (幽州) และเป่จิงโจว (并州) ใน ค.ศ. 200 ทั้งสองฝ่ายทำศึกตัดสินแพ้ชนะในยุทธการกัวตง (官渡之战) โจโฉเป็นฝ่ายชนะและได้รวบรวมดินแดนทางภาคเหนือจนมีเอกภาพ ขณะเดียวกันทั้งเล่าปี่ (刘备, ค.ศ. 161-223) และซุนกวน (孙权, ค.ศ. 182-252) ต่างก็สั่งสมกำลังของตนเองจนมีเขตปกครองที่เสฉวน (四川) และกังต้ง (江东) ตามลำดับ ใน ค.ศ. 220 เมื่อโจผี (曹丕, ค.ศ. 187-226) ซึ่งสืบทอดตำแหน่งต่อจากโจโฉผู้เป็นบิดาปราบดาภิเษกตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิแห่งราชวงศ์เว่ย ที่ผู้อ่านชาวไทยรู้จักกันในชื่อว่าวุยก๊ก เล่าปี่จึงได้ตั้งตนเองเป็นจักรพรรดิแห่งรัฐในชื่อว่า สู่ฮั่น (蜀汉) หรือจ๊กก๊กใน ค.ศ. 221 ขณะที่ซุนกวนก็ตั้งตนเองเป็นจักรพรรดิแห่งรัฐอู๋หรืออ๊กใน ค.ศ. 229 ตามลำดับ เกิดสภาพการณ์สามก๊กที่เผชิญหน้าและทำสงครามซึ่งกันและกันนานกว่า 60 ปี จวบจนสุมาเอี๋ยน (司马炎, ค.ศ. 236-290) หลานของสุมาอี้ (司马懿, ค.ศ. 179-251) แห่งวุยก๊กได้รวบรวมแผ่นดินจีนเข้าเป็นอาณาจักรเดียวอีกครั้งใน ค.ศ. 280

นวนิยายจินขนาดยาวเรื่องสามก๊กได้รับความนิยมและแพร่ขยายไปยังที่ต่าง ๆ นอกประเทศจีนในรูปแบบการแปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา เช่น ภาษาญี่ปุ่น (ค.ศ. 1691) ภาษาเกาหลี (ค.ศ. 1895) และภาษาญวน/เวียดนาม (ค.ศ. 1905) สำหรับการแปลเป็นภาษาไทยมีขึ้นในราว ค.ศ. 1802 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (Somdet Kromphraya Damrong Rajanubhab, 1928, p. 9) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวิจัย

เรื่องสามก๊กของนักวิชาการไทย เช่น ประพิน มโนมัยวิบูลย์ (Prapin, 1966) มาลินี ดิลกวนิช (Dilokwanich, 1983) ถาวร สิกขโกศล (Thavorn, 1989) ยศไกร ส.ตันสกุล. (Yosakrai, 2015) ฯลฯ ในประเด็นปัญหาต่าง ๆ เช่น เรื่องภูมิหลังและปัญหาในการแปลจีน-ไทยของสามก๊ก บทบาทของผู้หญิงในนวนิยาย อิทธิพลของสามก๊กต่อประเทศไทย คุณค่าของแนวคิดที่ปรากฏภายในตัวบท เป็นต้น ส่วนการศึกษาเรื่องสามก๊กในประเทศจีนสามารถย้อนกลับไปถึงช่วงขบวนการ 4 พฤษภาคม (五四运动) นักเขียนที่มีชื่อเสียง เช่น Hu Shi (胡适) Qian Xuantong (钱玄同) Lu Xun (鲁迅) ฯลฯ ต่างมีการวิพากษ์สามก๊กในประเด็นเกี่ยวกับกระแส “สนับสนุนเล่าปี่ ต่อด้านโจโฉ” (拥刘反曹) อย่างรุนแรง โดย Hu Shi กล่าวว่า จุดที่ผิดพลาดเป็นอย่างมากของสามก๊กอยู่ที่การผลักดันกษัตริย์และขุนนางของ จ๊กก๊กให้เป็นศูนย์กลางของการดำเนินเรื่องมากเกินไป ในทางกลับกันก็ใส่ร้ายโจโฉจนเกินพอดี (Yi, 1987, p. 570) หลังการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1949 หัวข้อที่ศึกษาวิจัยนวนิยายสามก๊กจะวนเวียนใน 5 ประเด็น ได้แก่ 1. มุมมองที่มีต่อการสืบสันตติวงศ์ 2. กระแส “สนับสนุนเล่าปี่ ต่อด้านโจโฉ” ภายใต้ตัวบท 3. ความซื่อสัตย์ ภายในตัวบท 4. ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมจากตัวบทสามก๊ก และ 5. การสรรเสริญผู้กล้าและผู้มีความสามารถ ในตัวบท ในช่วงทศวรรษที่ 1960 โดยเฉพาะระหว่าง ค.ศ. 1966 ถึง ค.ศ. 1972 ที่ “แก๊งสี่คน” (四人帮) วนอยู่กับ “วิพากษ์กฎหมายวิจารณ์ลัทธิขงจื้อ” (评法批儒) นวนิยายจีนเรื่องสามก๊กก็ถูกโจมตีว่าเป็นงานที่ “เคารพลัทธิขงจื้อ ต่อด้านกฎหมาย” (尊儒反法) ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปว่า การศึกษาวิจัยนวนิยายจีนเรื่องสามก๊กในช่วงเวลา 30 ปี นับตั้งแต่ก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นต้นมา ยังคงไม่กว้างขวางหรือลึกซึ้งเพียงพอ และในแง่จำนวนผลงานหรือ บทความที่ศึกษาวิจัยก็เทียบไม่ได้กับการศึกษานวนิยาย เรื่อง ความฝันในหอแดง (红楼梦) และซ้องกั๋ง (水浒传) แต่หลังจากผ่านช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม (文化大革命) สามก๊กเริ่มกลับมาได้รับความสนใจและใช้เป็นวัตถุดิบ ในงานวิจัยมากขึ้น ในระหว่าง ค.ศ. 1990-2000 นอกเหนือจากการศึกษาแนวคิดที่แฝงอยู่ในตัวบทแล้ว ยังมีประเด็น อื่น ๆ ที่ได้รับความสนใจศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวาง อาทิเช่น เรื่องตัวตนของผู้ประพันธ์สามก๊ก (ทั้งในแง่ประวัติและ ภูมิหลัง) เพื่อความเข้าใจวัตถุดิบที่ประกอบสร้างเป็นตัวบทสามก๊กในสมัยราชวงศ์หมิง หรือเรื่องความเกี่ยวข้อง ระหว่างสามก๊กกับนวนิยายแบบแบ่งตอนเรื่องอื่น ๆ เช่น ซ้องกั๋ง เป็นต้น (Shen, 2000, p. 108) และนับตั้งแต่ ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา มีการศึกษาวิจัยนวนิยายสามก๊กในแนวทางใหม่ ๆ โดยบูรณาการกับองค์ความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ มากขึ้น อาทิเช่น การศึกษาเรื่องความตระหนักรู้ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ในตัวบท การศึกษากลิ่น การเขียนเกี่ยวกับการเจรจาให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในตัวบท การวิเคราะห์คำชี้เฉพาะเพื่อระบุตัวตน (指示语) ที่ปรากฏใช้ในตัวบท การศึกษาทางโบราณคดีควบคู่ไปกับการศึกษาทางเอกสารเพื่อคะเนช่วงเวลาในการเผยแพร่ นวนิยายสามก๊กในเกาหลี เป็นต้น รวมทั้งยังมีการเปิดมิติใหม่ได้แก่การใช้กระบวนการเทคโนโลยีดิจิทัล (Digitization) นำข้อมูลต่าง ๆ ของสามก๊กในหลากหลายฉบับมาปรับเปลี่ยนจากแอนะล็อกให้เป็นดิจิทัลอีกด้วย (L. Wang & H. D. Wang, 2003, p. 17)

แม้ว่าเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามระหว่างก๊กหรือกลุ่มอำนาจต่าง ๆ จะเป็นเส้นเรื่องหลักอันสำคัญในนวนิยาย สามก๊กก็ตาม แต่ที่จริงแล้วตัวบทในนวนิยายยังสะท้อนถึงมิติอื่น ๆ อีกหลากหลายมิติ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง สังคม ภาษา วัฒนธรรม ฯลฯ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเด็นเรื่องการประกอบสร้างวาทกรรมการต่อสู้เพื่ออำนาจที่ปรากฏในนวนิยายสาม ก๊ก รวมทั้งอุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านวาทกรรมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ควรแก่การศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องการต่อสู้ เพื่อรักษาอำนาจอิทธิพลในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐในที่ราบภาคกลางจีนโบราณ (古代中原) กับกลุ่มชนชาติ อื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบ (周边民族) ในยุคสมัยสามก๊กที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอไปแล้ว หรือประเด็นเกี่ยวกับ

การส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นปกครอง (统治阶级) ภายใต้ระบบสืบทอดตำแหน่ง (继承制度) ในบริบทสังคมปิตาธิปไตยจีนสมัยราชวงศ์อันที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิขงจื๊อที่บ่งชี้ความจำเป็นที่การศึกษาวิจัยโดยเฉพาะ

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมในการต่อสู้ของชนชั้นปกครอง อันได้แก่ผู้ปกครองหรือกษัตริย์และขุนนาง ในการส่งมอบและสืบทอดอำนาจภายใต้ระบบสืบทอดตำแหน่งในสังคมปิตาธิปไตยจีนโบราณ ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยเอกสาร (documentary research method) ด้วยการศึกษาค้นคว้า เก็บรวบรวม วิเคราะห์และตีความข้อมูลตัวบท (text) ภาษาจีนที่เกี่ยวข้องในหนังสือ Sanguo yanyi (三国演义) ที่มี Liu Shide (2011) เป็นบรรณาธิการ โดยใช้แนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (critical discourse analysis) ในการแยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ก่อรูปขึ้นเป็นวาทกรรมในเชิงโครงสร้างของตัวบท รูปแบบการใช้คำ รวมทั้งสถานการณ์หรือบริบททางสังคมที่ตัวบทเหล่านั้นทำงานและส่งผ่านความหมาย ซึ่งวิธีนี้จะช่วยเปิดเผยสิ่งที่แฝงหรือซ่อนอยู่เบื้องหลังตัวบทเหล่านั้น ก็คือการศึกษาทวิทางภาษาต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชนชั้นในสังคมปิตาธิปไตยจีนโบราณภายใต้ระบบสืบทอดตำแหน่งในตัวบทภาษาจีนของนวนิยายสามก๊ก รวมทั้งวิเคราะห์อุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านวาทกรรมดังกล่าว เพื่ออธิบายว่าสิ่งเหล่านี้ถูกนำเสนอในฐานะเครื่องมือของชนชั้นปกครองในการส่งมอบและสืบทอดอำนาจอย่างไร

2. วาทกรรม อุดมการณ์ กับแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

วาทกรรม (discourse) เป็นภาษาสื่อสารในรูปแบบของตัวบทหรือคำพูดที่สามารถส่งความหมายในตัวเองเป็นกระบวนการผลิตผ่านภาษาที่ให้ความหมายกับสิ่งของและพิธีกรรมทางสังคม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้สามารถเรียกว่าเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practices) ที่จะให้คำนิยาม ประกอบสร้าง และผลิตชุดความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวผู้คนในสังคม วาทกรรมล้วนแทรกตัวอยู่ในสิ่งที่เห็นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน และทำหน้าที่เหมือนกระบวนการควบคุมหรือจัดการวิถีคิดของมนุษย์ทุกคน (Barker, 2004, p. 54) แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมซึ่งไม่ใช่ระบบทางภาษาศาสตร์ที่บริสุทธิ์ แต่เกี่ยวกับภาษาและการปฏิบัติดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นผลมาจากอิทธิพลของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสที่ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับ “ความจริง” ที่อยู่รายรอบมนุษย์ว่ามีความเป็นมาและพัฒนาการอย่างไร โดยได้ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่มนุษย์ยึดถือเป็น “ความจริง” นั้นเป็นเรื่องของ “ระบบ” (regime) ที่ทำหน้าที่ผลิต แจกจ่าย และวางกฎเกณฑ์ในการให้ความหมายของ “ความจริง” อยู่เบื้องหลัง และระบบที่ว่านี้มีอยู่ในทุกสังคม “ความจริง” ในยุคสมัยหนึ่งอาจถูกทำให้เปลี่ยนไปในอีกสมัยหนึ่ง ดังนั้น “ความจริง” จึงไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว แต่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามมิติประวัติศาสตร์ เนื่องจากมี “ระบบ” คอยทำหน้าที่จัดการและดำรงอยู่เบื้องหลัง วาทกรรมสำหรับฟูโกต์จึงหมายถึงถ้อยคำภาษาซึ่งมีผลต่อสังคมภายนอก ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีแบบแผนธรรมเนียมการใช้ภาษาของตัวเอง และแบบแผนหรือธรรมเนียมทำให้เกิดภาษาอย่างที่ใช้กันขึ้นในสังคม ทั้งนี้ ฟูโกต์เชื่อว่าความรู้หรือความจริงที่ถูกยอมรับในสังคมล้วนขึ้นอยู่กับบริบทและสายสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจ วาทกรรมมีแรงจูงใจจากอำนาจ มาจากความต้องการควบคุมผู้อื่น วาทกรรมจึงถูกผลิตขึ้นด้วยสาเหตุที่ผู้พูดแสวงหาอำนาจ ไม่ใช่แสวงหาข้อเท็จจริง หรือกล่าวได้ว่าความจริงเป็นสิ่งที่กลุ่มใดที่มีความชอบธรรมในการระบุว่ามีสิ่งใดเป็นความจริงหรือความรู้ กลุ่มดังกล่าวจะมีอำนาจในการตีกรอบความคิดของผู้คนในสังคมให้เห็นควรไปในทิศทางที่กลุ่มต้องการ (Suradech, 2017, p. 110) ฟูโกต์ยังมีความคิดเห็นว่ากระบวนการในการสร้างระเบียบหรือ

ข้อปฏิบัติเหล่านี้ดำเนินผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรม และการวิเคราะห์วาทกรรมเป็นการพยายามศึกษาและสืบค้นกระบวนการและรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ในการสร้างหรือผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่ง (ไม่ว่าความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง) ที่ห่อหุ้มเราอยู่ในสังคมในรูปของวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม (Chairat, 2000, pp. 27-28) จึงเป็นหนึ่งในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้วาทกรรมที่ซ่อนเร้นใต้ตัวบท (ซึ่งในที่นี้ตัวบทไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดในสังคมอันมีบริบทบางอย่างแวดล้อมอยู่เสมอ) เป็นการศึกษาภาษาร่วมกับกิจกรรมหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมเพื่อวิเคราะห์ถึงอำนาจของภาษาที่มีต่อสังคม ซึ่งเกิดจากกระบวนการในการสร้าง เผยแพร่ หรือผลิตข้อความหรืออัตลักษณ์ให้กับสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และทำสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นให้คงอยู่และเป็นที่ยอมรับในสังคม สิ่งเหล่านี้แสดงถึงอำนาจของวาทกรรมในการกำหนดความรู้ของสังคมว่ามีจารีต ความคิด ความเชื่อ หรือคุณค่าใดบ้างที่เป็นสิ่งที่สังคมต้องการ ในขณะที่ “อุดมการณ์” (ideology) หมายถึง ความคิดความเชื่ออย่างเป็นระบบที่สมาชิกในกลุ่มสังคมหนึ่งมีส่วนร่วม เป็นความคิดที่เกิดจากการสืบทอดต่อกันมาโดยคนในสังคม ทำหน้าที่จัดระเบียบความคิดความเชื่อจนเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมและการกระทำของคนในสังคม ซึ่งรวมทั้งพฤติกรรมในการใช้ภาษาด้วย ด้วยเหตุที่อุดมการณ์เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ของวาทกรรมในสถานะของการเป็นระบบตัวแทนความคิด ทำให้คนจินตนาการถึงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม จึงเป็นฐานการก่อรูปขึ้นของความจริง อุดมการณ์ไม่เพียงแต่ทำให้เราเห็นภาพหรือเกิดความรู้สึกที่มีต่อตัวบทที่เราเห็นหรือคำพูดที่เราได้ยินเท่านั้น แต่ยังแฝงไว้ด้วยวิธีการประพจน์ปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบความคิดของมนุษย์ที่เชื่อมโยงวาทกรรมกับสังคมเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะในแง่อำนาจและการใช้อำนาจในสังคมและมีบทบาทสำคัญในการตีความวาทกรรม สำหรับแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นแนวทางในการศึกษาภาษาในฐานะองค์ประกอบของวาทกรรม มุ่งวิเคราะห์บทบาทของวาทกรรมในแง่การสื่ออุดมการณ์หรือชุดความคิด ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมและอาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยจะช่วยให้เห็นถึงอุดมการณ์หรืออำนาจที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบท และยังช่วยให้เห็นถึงปัญหาทางสังคมบางประเด็นได้ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม การเลือกปฏิบัติ การครอบงำทางความคิด การเหยียดเชื้อชาติหรือเพศ เป็นต้น จึงอาจกล่าวสรุปว่าการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์เป็นการวิเคราะห์ตัวบทที่อยู่ภายใต้บริบททางสังคม (social context) โดยเชื่อมโยงเข้ากับแบบแผนปฏิบัติในเชิงโครงสร้างหรือการปฏิบัติการทางสังคม (social practice) และมีหน้าที่สำคัญในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมและอำนาจทางสังคม

3. สภาพสังคมและเหตุการณ์บ้านเมืองโดยรวมในสมัยราชวงศ์ฮั่นก่อนนำไปสู่ยุคสามก๊ก

ครอบครัวทางสังคม (社会民户) ในสมัยราชวงศ์ฮั่นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ขึ้นอยู่กับสถานะทางการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย และสิทธิพิเศษที่ได้รับ ได้แก่ สูงส่ง (贵) ตีงาม (良) และต่ำต้อย (贱) โดยที่ “สูงส่ง” ประกอบด้วยจักรพรรดิและพระราชวงศ์ พระญาติ ลูกหลานทายาทของผู้มีคุณูปการทางการเมือง ชนชั้นนี้อยู่ในอันดับที่สูงของสังคมระดับบน (社会上层) มีอำนาจปกครองและได้รับสิทธิพิเศษมากมาย ส่วน “ตีงาม” ได้แก่ เจ้าของที่ดินที่มั่งคั่งและมีอำนาจอิทธิพล เจ้าของที่ดินที่เป็นพ่อค้า ขวานาที่เป็นเจ้าของที่ดินหรือทำนาในที่ดินของตนเอง (自耕农) และขวานากึ่งเจ้าของที่ดิน

จำนวนมาก (半自耕农) คนชั้นนี้มีสถานะเสรี ถึงแม้จะมีช่องว่างความมั่งคั่งอย่างมีนัยสำคัญ แต่ก็ยังอยู่ในสถานะที่ถูกปกครองและไม่ได้รับสิทธิพิเศษมากมาย ในขณะที่ “ต่ำต้อย” ครอบคลุมผู้ที่ต้องพึ่งพาหรืออยู่ในอุปการะ แกร์รับเชิญ (ที่เป็นปัญญาชน) ข้าทาส ฯลฯ ของผู้มีอำนาจบาตรใหญ่ (豪强底下依附民、宾客、奴婢等) คุณลักษณะที่สำคัญที่สุดของชนชั้นนี้ก็คือ เสรีภาพส่วนบุคคลถูกจำกัด อยู่ในสถานะที่ถูกปกครองและควบคุมอย่างเข้มงวดโดยรัฐหรือกลุ่มตระกูลที่มีอำนาจ (Cao, 1996, pp. 213-214) ในที่นี้จึงอาจสรุปได้ว่า ในเชิงโครงสร้างทางสังคม (社会结构) สมัยราชวงศ์ฮั่น กลุ่มชนชั้นประเภทต่าง ๆ เช่น จักรพรรดิ ชนชั้นสูงที่เป็นพระราชวงศ์และพระญาติ ขุนนาง ปัญญาชน สามัญชน ข้าทาส ชนชั้นต่ำ (贱民) โดยทั่วไปได้ก่อตัวขึ้นมาแล้ว (Z. A. Li & Sun, 1998, pp. 64-66)

ในช่วงปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (西汉, 202 ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. 8) อำนาจการปกครองของจักรพรรดิถูกสั่นคลอน อันเนื่องมาจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นการลุกฮือของกบฏชาวนา (农民起义军) ความขัดแย้งทางชนชั้นจากการที่กลุ่มขุนนางที่ไม่มีเชื้อสายชนชั้นสูงมีอำนาจมากขึ้น การที่เจ้าของที่ดินที่มั่งคั่งและมีอำนาจอิทธิพลในท้องถิ่น (地方豪族) ทำการผนวกรวมที่ดินอย่างแพร่หลายจนนำไปสู่ปัญหาคนร่อนเร่ไร้ที่อยู่อาศัย รวมถึงการประสบปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วม ฯลฯ อองมั่ง (王莽, 45 ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. 23) ซึ่งเป็นพระญาติฝ่ายพระราชชนนีของจักรพรรดิฮั่นเฉิงตี้ (汉成帝, 51-7 ปีก่อนคริสตกาล) จึงได้เข้ากุมอำนาจ ถอดถอน Liu Ying (刘婴 หรือก็คือ 孺子婴, ค.ศ. 5-25) ออกจากราชสมบัติ (ทั้งที่ยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์อย่างเป็นทางการ) และตั้งตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ Xin (新朝, ค.ศ. 9-23) ทำให้การปกครองโดยราชวงศ์ฮั่นตะวันตกที่ยาวนานถึง 211 ปีต้องยุติลง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการดำเนินนโยบายจัดระเบียบการปกครองใหม่ของอองมั่งประสบความล้มเหลว ทำให้มีกระแสต่อต้านจากประชาชน เกิดกบฏชาวนาในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทั้งแผ่นดินใน ค.ศ. 22 หนึ่งในผู้นำฝ่ายกบฏที่สำคัญคือ Liu Xiu (刘秀, 5 ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. 57) ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ราชวงศ์ฮั่นที่รอดชีวิตจากการกวาดล้างของอองมั่ง ได้อาศัยกองกำลังของตระกูลที่มีอำนาจในท้องถิ่นและการลุกฮือของกบฏชาวนาช่องสุ่มกำลังมาปราบปรามแย่งชิงแผ่นดินคืน และสามารถขยายฐานกำลังไปยังดินแดน Hebei (河北) ทางตอนเหนือของจีน ใน ค.ศ. 25 Liu Xiu ตั้งตัวขึ้นเป็นจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ฮั่นตามเดิม ตั้งเมืองหลวงที่ลกเอี้ยง มีพระนามว่าพระเจ้าฮั่นกวงบู๊ (汉光武帝) จนกระทั่ง ค.ศ. 35 ก็สามารถปราบปรามกองกำลังแบ่งแยกดินแดน (割据武装) ที่มีอำนาจทั้งหลายได้สำเร็จและรวมจีนกลับมาเป็นหนึ่งเดียวอีกครั้ง ในทางประวัติศาสตร์จึงแบ่งยุคนี้เป็นราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (东汉, ค.ศ. 25-220) ช่วงรัชกาลพระเจ้าฮั่นกวงบู๊ ในทางการเมืองได้มีการจัดระเบียบการบริหารงานของขุนนางและปฏิบัติต่อขุนนางผู้มีคุณูปการเป็นอย่างดี ด้านเศรษฐกิจก็มีการลดหย่อนภาระให้แก่ประชาชนเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติ ลดการจัดเก็บภาษี ด้านการทหารเน้นยุติกิจกรรมทางทหารหันไปสู่การฟื้นฟูวัฒนธรรมและการศึกษา (อันสะท้อนถึงปรัชญาสังคมในยามบ้านเมืองสงบ) ไม่มุ่งเน้นคุณูปการในการบริหารจัดการชายแดน ด้านวัฒนธรรมได้ส่งเสริมลัทธิขงจื๊อเป็นอันมาก ยกย่องสรรเสริญคุณธรรมความถูกต้อง จนได้ชื่อว่าเป็นยุค (ฮั่น) กวงบู๊ที่ความเจริญรุ่งเรืองฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ (光武中兴)

ตารางที่ 1 ลำดับจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ฮั่นตะวันออกและระยะเวลาการครองราชย์

ชื่อจักรพรรดิ	ชื่อเดิม	ระยะเวลาที่ครองราชย์	ชื่อจักรพรรดิ	ชื่อเดิม	ระยะเวลาที่ครองราชย์
1. 汉光武帝* Guangwu di	刘秀 Liu Xiu	ค.ศ. 25-57 (33 ปี)	2. 汉明帝* Ming di	刘庄 Liu Zhuang	ค.ศ. 57-75 (18 ปี)
3. 汉章帝* Zhang di	刘炆 Liu Da	ค.ศ. 75-88 (13 ปี)	4. 汉和帝 He di	刘肇 Liu Zhao	ค.ศ. 88-105 (17 ปี)
5. 汉殇帝 Shang di	刘隆 Liu Long	ค.ศ. 105-106 (1 ปี)	6. 汉安帝 An di	刘祜 Liu Hu	ค.ศ. 106-125 (19 ปี)
7. 汉顺帝 Shun di	刘保 Liu Bao	ค.ศ. 125-144 (19 ปี)	8. 汉冲帝 Chong di	刘炳 Liu Bing	ค.ศ. 144-145 (1 ปี)

9. 汉质帝 Zhi di	刘缢 Liu Zuan	ค.ศ. 145-146 (1 ปี)	10. 汉桓帝 Huan di	刘志 Liu Zhi	ค.ศ. 146-167 (21 ปี)
11. 汉灵帝 Ling di	刘宏 Liu Hong	ค.ศ. 168-189 (21 ปี)	12. 汉少帝 Shao di	刘辩 Liu Bian	ค.ศ. 189 (4 เดือน)
13. 汉献帝 Xian di	刘协 Liu Xie	ค.ศ. 189-220 (31 ปี)			

หมายเหตุ: *เป็นผู้ที่ไม่ใช่ยุวจักรพรรดิตอนขึ้นครองราชย์ ที่เหลือนอกนั้นล้วนเป็นยุวจักรพรรดิ มีอายุเฉลี่ยขณะขึ้นครองราชย์ต่ำกว่า 10 ปี (อายุมากที่สุด 14 ปี อายุน้อยสุดเพียง 3 เดือนเศษ)

สภาพเศรษฐกิจและสังคมในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออกมีความรุ่งเรืองกว่ายุคก่อนหน้า ประชากรมีจำนวนสูงสุกว่า 12 ล้านครัวเรือน หรือเป็นจำนวนกว่า 59 ล้านคน มีพื้นที่ทำการเกษตรและผลผลิตทางการเกษตรต่อพื้นที่อื่นสะท้อนว่าเทคโนโลยีและความสามารถในการทำการเกษตรในสมัยนั้นพัฒนาไปอย่างมาก ทั้งยังมีการปรับปรุงเทคนิควิธีการผลิตกระดาษ (ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่สิ่งประดิษฐ์ที่ยิ่งใหญ่ในสมัยโบราณของจีน) โดย Cai Lun (蔡伦, ค.ศ. 63-121) ในยุคนี้มีความก้าวหน้าทางวิทยาการ ทั้งด้านดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ เช่น Zhang Heng (张衡, ค.ศ. 78-139) ที่ได้สร้างเครื่องมือวัดตำแหน่งดวงดาวในสมัยโบราณของจีน (浑天仪) หรือเครื่องมือวัดแผ่นดินไหวและดินฟ้าอากาศ (地动仪) ด้านการแพทย์ก็มีฮัวโต่ว (华佗, ราว ค.ศ. 145 - ค.ศ. 208) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการผ่าตัดและการใช้ยา และ Zhang Zhongjing (张仲景, ราว ค.ศ. 150 - ราว ค.ศ. 219) ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์ตำราว่าด้วยโรคไข้และโรคต่าง ๆ (伤寒杂病论) จนได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์แห่งแพทย์ (医圣) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหนังสือบันทึกประวัติศาสตร์ในรูปแบบชีวประวัติบุคคลและเหตุการณ์ที่แบ่งตามแต่ละยุคสมัย (断代史) เล่มแรกของจีนซึ่งประพันธ์โดย Ban Gu (班固, ค.ศ. 32-92) ได้แก่ Hanshu (汉书) รวมทั้งมีผลงานประพันธ์โดยกลุ่มนักเขียนรวม 7 คนที่โลกรวบรวมกรณจินรู้จักกันในชื่อว่า เจ็ดบัณฑิตแห่งรัชสมัย Jian'an (建安七子, ค.ศ. 196-220) อันประกอบด้วย Kong Rong (孔融, ค.ศ. 153-208) Chen Lin (陈琳, ค.ศ. ?-217) Wang Can (王粲, ค.ศ. 177-217) Xu Gan (徐干, ค.ศ. 170-217) Ruan Yu (阮瑀, ราว ค.ศ. 165 - ค.ศ. 212) Ying Yang (应玚, ค.ศ. ?-217) และ Liu Zhen (刘桢, ค.ศ. ?-217) และผลงานวรรณกรรมที่รังสรรค์โดยสามพ่อลูกที่ได้ชื่อว่า ผู้ปรีชาสามารถทั้งสาม (三杰) ได้แก่ โจโฉ โจผี และโจสิด (曹植, ค.ศ. 192-232) จึงเป็นหนึ่งในยุคที่ร่ำรวยทางวัฒนธรรมมากที่สุดของจีน ทางด้านเศรษฐกิจก็มีเมืองที่เป็นศูนย์กลางการค้ากระจายอยู่ทั่วประเทศ เช่น เมือง Chang'an (长安) Luoyang (洛阳) Ji (蓟) Linzi (临淄) Shouchun (寿春) Hefei (合肥) Chengdu (成都) Wancheng (宛城) Jiangling (江陵) และ Wu (吴) เป็นต้น (Wei, 1989, pp. 55-56)

ในช่วงกลางและปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันออก สถานการณ์ทางสังคมและการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ หลังจากรัชกาลพระเจ้าฮั่นเหอตี้ (汉和帝, ค.ศ. 79-105) ที่ขึ้นครองราชย์ขณะมีพระชนมายุเพียง 9 พรรษาเป็นต้นมา ก็เป็นยุวจักรพรรดิที่สืบทอดกันมาขึ้นครองราชย์ โครงสร้างอำนาจระดับสูงมีแนวโน้มที่ไม่มั่นคงอย่างชัดเจน เริ่มต้นจากการที่พระญาติฝ่ายพระราชชนนีหรือพระมเหสีขององค์จักรพรรดิกับชนชั้นที่ผู้รับใช้ของจักรพรรดิสืบทอดกันเข้ามารวบอำนาจในราชสำนัก จนเกิดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า danggu zhi huo (党锢之祸) ในสมัยพระเจ้าฮั่นฮวนตี้ (汉桓帝, ค.ศ. 132-168) และพระเจ้าฮั่นเลนตี้ที่พวกชนชั้นที่ผูกขาดอำนาจในราชสำนัก ขุนนาง ชนชั้นสูง ฯลฯ ถูกห้ามไม่ให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและถูกจำกัดไม่ให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ อันเนื่องมาจากมีกรณีพิพาทกับชนชั้น ทำให้เกิดการต่อต้านขึ้นในหมู่ปัญญาชน (士人) การต่อสู้ที่ดุเดือดรุนแรงและสลับซับซ้อนขึ้นในระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ จะวนเวียนอยู่กับการแข่งขันระหว่างอำนาจที่

เข้มแข็งขึ้นอย่างต่อเนื่องของกลุ่มชนชั้นสูงที่เรียกว่า 士族/门阀/世家⁸ (ซึ่งในที่นี้มาจากครอบครัวตระกูลขุนนางในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ราชวงศ์เว่ย และราชวงศ์จิ้น) กับอำนาจของจักรพรรดิ (皇权) ระบบราชาธิปไตยที่มีอำนาจเด็ดขาด (君主专制) เริ่มสลายตัวและถึงขั้นล่มสลาย สังคมตกอยู่ในสภาพที่ระส่ำระสายวุ่นวาย ผู้คนใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก นอกจากนี้ยังต้องประสบกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ (天灾) เช่น แผ่นดินไหว ภัยจากตึกถล่ม น้ำท่วมใหญ่ ลูกเห็บตก การรุกรานของน้ำทะเล ความแห้งแล้งอย่างรุนแรง ฯลฯ รวมทั้งโรคภัยไข้เจ็บ ตัวอย่างเช่น ในรัชกาลพระเจ้าฮั่นฮวนตี้และพระเจ้าฮั่นเลนตี้ ด้วยเหตุที่สภาพภูมิอากาศในประเทศจีนเริ่มเย็นลง ส่งผลให้เกิดการระบาดครั้งใหญ่ของโรคไข้และโรคอื่น ๆ (Wei Wang, 2019) เมื่อรวมกับภัยที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปของสงครามต่าง ๆ เช่น การสู้รบอย่างต่อเนื่องระหว่างราชวงศ์ฮั่นตะวันออกกับชนเผ่าเกียงตะวันตก (西羌人) การต่อสู้กันย่งเหิงวุ่นวายของเหล่าขุนศึกเพื่อแบ่งแยกดินแดน (军阀割据混战) เป็นต้น ซึ่งหลายครั้งทำให้เกิดการสังหารหมู่ผู้คนและทำลายล้างเมืองต่าง ๆ ความไม่สงบในสังคมนับวันก็ทวีความรุนแรงขึ้น ในบทกวีชื่อ Haoli xing (蒿里行) โจโฉซึ่งเป็นผู้ประพันธ์ถึงกับบรรยายภาพเหตุการณ์ภายหลังสงครามอันอ้างว้างน่าหดหู่ใจจากประสบการณ์จริงของตนเองเอาไว้ว่า “ซากกระดูกศพสีขาวโพล่ให้เห็นในที่รกร้างโดยไม่มีใครเก็บฝังให้ ระยะทางหลายพันลี้ไม่มีบ้านที่มีผู้คนอยู่อาศัย ไม่ได้ยินเสียงไก่ขัน” (白骨露于野，千里无鸡鸣) ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเดือดร้อนทุกข์ยากของประชาชนอันเนื่องมาจากเภทภัยแห่งสงครามในปลายยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออกอย่างชัดเจน (Dong Han monian de dongluan daodi you duo kepa?, 2020)

4. ลัทธิขงจื๊อที่เป็นอุดมการณ์แห่งรัฐกับระบบสืบทอดวงศ์ตระกูลในสังคมปิตาธิปไตยจีนโบราณ

เป็นที่ทราบกันว่าลัทธิขงจื๊อมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อชีวิตทางสังคมจีนโบราณในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา กฎหมาย ระบบขนบจารีต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ก่อนสมัยราชวงศ์ฮั่น ลัทธิขงจื๊อไม่มีสถานะสูงส่งเช่นนั้น และยังถูกหยูหยังกำราบอีกด้วย จนกระทั่งสมัยพระเจ้าฮั่นอู่ตี้ (汉武帝, 156-87 ปีก่อนคริสตกาล) แห่งราชวงศ์ฮั่นตะวันตกที่ประสงค์จะให้การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจแข็งแกร่งขึ้น และเห็นว่าแนวคิดสำนักปรัชญาขงจื๊อเรื่องการรวมกันเป็นหนึ่งเดียว (大一统) เรื่องความเมตตากรุณาและคุณธรรม (仁义) รวมทั้งเรื่องความสัมพันธ์ทางจริยธรรมระหว่างผู้ปกครองหรือกษัตริย์และขุนนาง (君臣伦理) สอดคล้องเข้ากับสถานการณ์และการกิจที่ตนเองเผชิญอยู่ จึงได้รับข้อเสนอแนะของบัณฑิตคนสำคัญแห่งสำนักปรัชญาขงจื๊อ คือ Dong Zhongshu (董仲舒, 179-104 ปีก่อนคริสตกาล) ที่สนับสนุนให้ “ยกเลิกแนวคิดของสำนักความคิดอื่น ๆ ยกย่องแต่หลักคำสอนของลัทธิขงจื๊อเท่านั้น” (罢黜百家，独尊儒术)⁹ หรือก็คือยกแนวคิดสำนักปรัชญาขงจื๊อขึ้นเป็นความคิดกระแสหลัก (主流思想) นับแต่นั้นมาลัทธิขงจื๊อที่ยึดถือการปกครองด้วยคุณธรรมเป็นแนวทางหลัก (以德治为主) การปกครองด้วยหลักนิติธรรมเป็นแนวทางเสริม (以法治为辅) จึงค่อย ๆ กลายเป็นอุดมการณ์แห่งรัฐที่เป็นทางการตามประเพณี (官方的正统思想) ขนชั้นปกครองได้นำหลักคำสอนเกี่ยวกับขนบจารีต (礼教) และค่านิยมหลัก (核心价值观) ตามลัทธิขงจื๊อที่เรียกว่า โครงหลักที่เป็นพื้นฐาน 3 ประการ หรือ sangang (三纲) และมาตรฐานคุณธรรมจรรยาที่ไม่เปลี่ยนแปลงทั้ง 5 ประการ หรือ wuchang (五常) มากำหนดกฎเกณฑ์มารยาทและมาตรฐานทางศีลธรรมต่าง ๆ เพื่อรักษาระบบลำดับชั้นทางสังคมศักดินา (封建等级制度) โดยที่ sangang อันได้แก่

⁸ ในที่นี้ 士族 ยังมีชื่อเรียกอื่น ๆ ได้อีก เช่น 世族, 势族, 门第, 衣冠, 巨室 เป็นต้น

⁹ ในที่นี้ยังมีการใช้คำกล่าวอื่นที่มีความหมายเดียวกัน ได้แก่ ยกเลิกแนวคิดของสำนักความคิดต่าง ๆ ยกย่องคัมภีร์คลาสสิกทั้งหก (罢黜百家，表彰六经), ยกย่องขงจื๊อ หยูหยังแนวคิดของสำนักความคิดต่าง ๆ (推明孔氏，抑黜百家)

ผู้ปกครองหรือกษัตริย์เป็นโครงหลักของขุนนาง (君为臣纲) บิดาเป็นโครงหลักของบุตร (父为子纲) และสามีเป็นโครงหลักของภรรยา (夫为妻纲) จะมุ่งเน้นเรื่องจริยธรรม (伦理) กับระเบียบและบรรทัดฐานทางคุณค่า (价值秩序与规范) ทางด้านความสัมพันธ์ทางการเมือง ส่วน wuchang ซึ่งประกอบด้วยความเมตตากรุณา (仁) ศีลธรรมและคุณธรรม (义) ขนบจารีตและแบบแผนความประพฤติ (礼) ความมีสติปัญญา (智) และการรักษาสัจจะ (信) จะมุ่งเน้นเรื่องค่านิยมสากลโดยทั่วไป (普遍性的价值观念) (X. J. Li, 2019)

ในที่นี้ โครงหลัก sangang ข้างต้นยังแสดงให้เห็นถึงการคิดเชิงวิภาษ (辩证思想) ของ Dong Zhongshu เกี่ยวกับปรัชญาอิน-หยาง (阴阳学说) อันเป็นโลกทัศน์ในลักษณะทวินิยม (二元世界观) ของจีนโบราณ โดยเขามองว่าทุกสิ่งในโลกประกอบขึ้นด้วยอินและหยาง หยางอยู่ในสถานะหลัก (主/主导) อินอยู่ในสถานะรอง (次/从属) ดังคำกล่าวที่ว่า “หยางสูงส่ง อินต่ำด้อย” (阳尊阴卑 หรือ 贵阳而贱阴) (Jie, 2022) และได้นำลักษณะอิน-หยางซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ที่มีลำดับชั้น (等级关系) ดังกล่าวมาใช้อธิบายเรื่อง sangang บนพื้นฐานความคิดว่าหยางเป็นโครงหลักของอิน (阳为阴纲) ดังนั้น โครงหลักทั้งสาม ได้แก่ ผู้ปกครองหรือกษัตริย์ บิดา และสามี จึงถือเป็นหยาง ส่วนขุนนาง บุตร และภรรยาถือเป็นอิน การที่สำนักปรัชญาขงจื๊อนำคำซึ่งเป็นคู่ตรงข้าม เช่น 尊 กับ 卑 หรือ 贵 กับ 贱 ที่สื่อความหมายถึงสถานะที่เหนือกว่าหรือด้อยกว่า (ในทำนองเดียวกับคำ superior ที่เป็คู่ตรงข้ามกับ inferior) มาปรับใช้กับ sangang อันเป็นโครงหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทางสังคมการเมืองและชีวิตครอบครัว จึงเป็นภาพสะท้อนกระบวนการสร้างหรือจัดลำดับชั้นทางอำนาจ (权力等级) ที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางอำนาจในโครงสร้างทางสังคมจีนโบราณ โดยมีอยู่ด้วยกัน 3 ลักษณะ ได้แก่ ลำดับชั้นสถานะของผู้ปกครองหรือกษัตริย์ที่อยู่เหนือกว่าขุนนาง (君尊臣卑) ลำดับชั้นสถานะของบิดาที่อยู่เหนือกว่าบุตร (父尊子卑) และลำดับชั้นสถานะของสามีที่อยู่เหนือกว่าภรรยา (夫尊妇卑) ซึ่งอาจขยายขอบเขตครอบคลุมไปถึงลำดับชั้นสถานะของบุรุษที่อยู่เหนือกว่าสตรี (男尊女卑) ในภาพรวมได้ (Suree, 2008, p. 245)

สังคมจีนแต่ดั้งเดิมแม้ในช่วงเวลาก่อนหน้าขงจื๊อเป็นสังคมแบบปิตาธิปไตยที่ผู้ชายเป็นใหญ่ (父系社会/父权或男权制) บนแกนหลักพื้นฐานของวงศ์ตระกูล (氏族) ซึ่งเป็นกลุ่มทางสังคมที่ผูกพันกันโดยความสัมพันธ์ทางเครือญาติจากบรรพบุรุษเดียวกัน ในสังคมศักดินาจีนที่ลำดับชั้นสถานะของผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิง ครอบครัววงศ์ตระกูล (家族) มีศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ชายและเชื่อมกันด้วยความสัมพันธ์ทางสายเลือดของฝ่ายพ่อ (父系血缘关系) หัวหน้าครอบครัวหรือผู้ปกครอง (家长) จึงเป็นตัวแทนของปิตาธิปไตยที่มีอำนาจสูงสุดในการกำกับและควบคุมสั่งการ (主宰) โดยที่อำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครองครอบครัวของระบบศักดินาแบบพ่อปกครองลูก (家长制) ดังกล่าวจะแสดงออกมาในด้านหลัก ๆ เช่น อำนาจสิทธิ์ขาดทางเศรษฐกิจและทางอุดมการณ์ความคิด ลำดับชั้นสูงต่ำต่างกัน (尊卑等级) ที่เคร่งครัด กฎระเบียบภายในครอบครัววงศ์ตระกูล (家规家法) ที่เข้มงวด เป็นต้น ในที่นี้ระบบและแนวคิดที่ถือวงศ์ตระกูลเป็นศูนย์กลาง (宗法制度与观念) ไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่ก่อนแต่ไร แต่เป็นผลผลิตที่พัฒนาจนมาถึงขั้นตอนหนึ่งของระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (私有制) และระบบครอบครัววงศ์ตระกูล (家族制度) เพื่อให้ลูกหลานหรือคนรุ่นหลังสืบทอดสิทธิในทรัพย์สินของครอบครัววงศ์ตระกูลได้อย่างราบรื่น (Zhang, 1998, p. 23) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดคุณสมบัติของผู้นำครอบครัววงศ์ตระกูล (家族领袖) ในการสืบทอดหรือรับมรดก (继承) จำเป็นต้องจัดทำระบบกฎเกณฑ์ที่ถือวงศ์ตระกูลเป็นศูนย์กลางขึ้นมาชุดหนึ่งซึ่งในเวลาต่อมาเรียกว่า zongfa (宗法) เพื่อจะรักษาและควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัววงศ์ตระกูลดังกล่าวและเพื่อให้แน่ใจว่ากลุ่มครอบครัววงศ์ตระกูลที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดร่วมกันจะอยู่ต่อเนื่องต่อไป โดยหัวใจสำคัญของระบบ zongfa zhi(du) (宗法制(度)) ก็คือกฎเกณฑ์หรือประเด็นเกี่ยวกับการสืบทอดตำแหน่งของหัวหน้าครอบครัวหรือผู้ปกครอง ซึ่งในที่นี้จะเป็นการสืบทอดตำแหน่งที่ยึดตามหลัก di zhangzi (嫡长子) อันเป็นระบบสืบทอดวงศ์ตระกูลโดยบุตรชายคนโต (长子) ของภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย (正妻) ถือเป็นทายาทหรือผู้สืบทอดที่ชอบด้วยกฎหมาย (法定的继承人)

เนื่องด้วยจุดมุ่งหมายของระบบ zongfa zhi คือเพื่อรักษาสีทธิพิเศษทางการเมือง ยศถาบรรดาศักดิ์ และสิทธิในทรัพย์สินของชนชั้นสูงและเจ้าของทาสไม่ให้กระจกระบายไปหรืออ่อนแอลง ขณะเดียวกันก็เป็นประโยชน์ต่อการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในของชนชั้นปกครอง และเสริมสร้างความแข็งแกร่งในการปกครองบรรดาทาสและสามัญชน (Zhang, 1998, p. 25) รวมถึงแนวคิดในระบบ di zhangzi ที่ว่า ลูกของภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายย่อมมีเกียรติและลูกคนโตย่อมเป็นที่เคารพ (嫡为贵, 长为尊) ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ที่มีลำดับชั้นข้างต้น ล้วนเข้ากันได้กับวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวเพื่อรวมศูนย์อำนาจ (中央集权) ของการปกครองในระบบบราชาธิปไตยที่มีอำนาจเด็ดขาด อันเป็นระบบที่เน้นย้ำถึงลำดับชั้นสถานะของผู้ปกครองหรือกษัตริย์ที่อยู่เหนือกว่าขุนนาง และอ้างสิทธิ์ว่าอำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของบุคคลเพียงคนเดียว อีกทั้งหากมองในแง่มุม sangang ของลัทธิขงจื๊อ จะเห็นว่าเนื้อหาหลักของระบบบราชาธิปไตยที่มีอำนาจเด็ดขาดดังกล่าวเกี่ยวข้องกับโครงหลัก 君为臣纲 ซึ่งศูนย์กลางอยู่ที่อำนาจของผู้ปกครองหรือกษัตริย์ (君权) ขณะที่เนื้อหาหลักของ zongfa zhi (ในที่นี้หมายถึงรวมถึง di zhangzi) จะเกี่ยวข้องกับโครงหลัก 父为子纲 และ 夫为妻纲 ซึ่งศูนย์กลางอยู่ที่อำนาจของบิดา (父权) และอำนาจของสามี (夫权) ตามลำดับ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วทั้งหมดนี้ก็คือการรักษาความสัมพันธ์ทางจริยธรรมระหว่างบุคคล (伦理关系) ในระบบศักดินานั่นเอง นอกจากนี้ ตามแนวทางการปกครองประเทศด้วยชนบจาริต (以礼制国) ของลัทธิขงจื๊อที่ว่า รากฐานของโลกเหล่าได้ฟ้าคือประเทศ รากฐานของประเทศคือครอบครัว (天下之本在国, 国之本在家) ก็ยังสะท้อนถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างครอบครัวกับประเทศ ดังนั้น หากต้องการทำให้การจัดระเบียบครอบครัว (齐家) ยกระดับสูงขึ้นไปถึงระดับของการปกครองประเทศ (治国) และการทำให้โลกเหล่าได้ฟ้าสงบสันติ (平天下) ความสัมพันธ์ทางจริยธรรมระหว่างบุคคลของระบบ zongfa zhi ก็จำเป็นต้องสะท้อนถึงความแตกต่างของลำดับชั้นสถานะ (尊卑) ความอาวุโส (长幼) ตลอดจนความใกล้ชิดสนิทสนม (亲疏) ในทางกฎหมายด้วย

ในประเด็นเกี่ยวกับการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นปกครองซึ่งหมายถึงผู้ปกครองหรือกษัตริย์และขุนนางภายใต้ระบบสืบทอดวงศ์ตระกูล zongfa zhi ตามหลักการ di zhangzi นั้น จาง (Zhang, 1998, p. 23) ได้ให้รายละเอียดอย่างเป็นรูปธรรมตามที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ Chunqiu gongyang zhuan (春秋公羊传) บทที่ชื่อว่า Yin Gong yuanian (隐公元年) ความว่า การแต่งตั้งบุตรชายซึ่งเกิดจากภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย (嫡子) จะพิจารณาจากอายุเท่านั้น ไม่ใช่จากสติปัญญาความสามารถ (立嫡以长不以贤) ในกรณีที่มิบุตรชายซึ่งเกิดจากภรรยาหลายคนจะพิจารณาแต่งตั้งบุตรชายซึ่งเกิดจากภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายและมาพร้อมกับสถานะอันสูงส่ง ไม่ใช่บุตรชายซึ่งเกิดจากอนุภรรยา (庶子) แม้ว่าบุตรชายซึ่งเกิดจากอนุภรรยาจะมีอายุมากกว่าก็ตาม (立子以贵不以长) ที่จริงแล้วตามบันทึกทางประวัติศาสตร์จีน การที่ Qi (启) ลูกชายของ Yu (禹) ขึ้นมาสืบทอดตำแหน่งผู้ปกครองต่อจากผู้เป็นพ่อ ทำให้ระบบ shanrang (zhi) (禅让制) ที่ผู้กุมอำนาจหรือผู้ปกครองสละตำแหน่งผู้นำให้แก่บุคคลอื่น ซึ่งมีเข้ามาแต่ดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วยระบบที่เป็นการสืบทอดตำแหน่งกษัตริย์หรือราชบัลลังก์ต่อจากบรรพบุรุษภายในวงศ์ตระกูล (王位世袭制) โดยเริ่มขึ้นในสมัยราชวงศ์เซี่ย และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสืบทอดวงศ์ตระกูลรูปแบบพ่อตายลูกสืบทอด (父死子继) แต่ช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านดังกล่าวยังไม่มีการเกณฑ์ตายตัวในการสืบทอดตำแหน่งกษัตริย์ นอกจากรูปแบบพ่อตายลูกสืบทอดข้างต้นแล้ว ก็ยังมีการสืบทอดวงศ์ตระกูลรูปแบบที่ตายน้องสืบทอด (兄终弟及) ซึ่งมักพบใช้ในยุคราชวงศ์จินโบราณได้แก่ราชวงศ์เซี่ย ชาง และโจว หรือใช้ในกรณีที่กษัตริย์ไม่มีทายาท ตัวอย่างเช่นในราชวงศ์ชางที่มีกษัตริย์รวมทั้งสิ้น 31 คน มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นการสืบทอดวงศ์ตระกูลแบบที่ตายน้องสืบทอด เป็นต้น จนกระทั่งถึงปลายสมัยราชวงศ์ชาง ระบบ di zhangzi จึงมีการตั้งขึ้นอย่างสมบูรณ์ เมื่อเริ่มต้นราชวงศ์โจวตะวันตกระบบ di zhangzi ก็ได้ตั้งเงื่อนไขที่เป็นรูปธรรมขึ้น โดยอยู่บนหลักการที่ว่า 立嫡以长不以贤, 立子以贵不以长 ซึ่งทำให้ระบบ zongfa zhi สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อนึ่ง นอกจากรูปแบบการสืบทอดวงศ์ตระกูล 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ พ่อตายลูกสืบทอด และพี่ตายน้องสืบทอด ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ตลอดประวัติศาสตร์ของจีนนับตั้งแต่ราชวงศ์ฉินและอันเป็นต้นมา การสืบทอดตำแหน่งของกษัตริย์ (皇位继承) ยังมีรูปแบบอื่น ๆ อีกหลากหลาย เช่นการสืบทอดวงศ์ตระกูลรูปแบบอาตายหลานสืบทอด (叔死侄继) การสืบทอดวงศ์ตระกูลรูปแบบหลานตายอาสืบทอด (侄死叔继) การสืบทอด

ตำแหน่งรูปแบบบุญธรรมสืบทอด (养子继位) การสืบทอดวงศ์ตระกูลรูปแบบปู่ตายหลานสืบทอด (祖父死孙继) การสืบทอดตำแหน่งที่แม่ยึดบัลลังก์ของลูก (母夺子位) เป็นต้น (Wen Wang, 2019)

5. การประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นปกครอง ในสังคมปิตาธิปไตยปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออกผ่านกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ในนวนิยาย สามก๊ก

จากการศึกษาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีภาษาจีนที่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นปกครองในปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ผู้วิจัยเห็นว่านวนิยายสามก๊กได้ผลิตซ้ำการประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชนชั้นที่แสดงถึงความแตกต่างของลำดับชั้นสถานะภายในชนชั้นปกครองระบอบราชาธิปไตยที่มีอำนาจเด็ดขาดในสังคมปิตาธิปไตยจีนโบราณที่รับเอาลัทธิขงจื๊อมาเป็นอุดมการณ์แห่งรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่มีลำดับชั้นภายใต้ระบบ zongfa zhi ในที่นี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ในการประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นปกครองภายใต้ระบบสืบทอดตำแหน่งในปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออกตามที่ปรากฏในนวนิยายสามก๊ก โดยจะแยกออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ 1. การสืบทอดตำแหน่งที่มาจากการช่วงชิงราชบัลลังก์ (篡位继承) และ 2. การสืบทอดวงศ์ตระกูลภายใต้ระบบ zongfa zhi ดังนี้

5.1 การสืบทอดตำแหน่งที่มาจากการช่วงชิงราชบัลลังก์

เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันออกจนถึงต้นราชวงศ์จิ้นตะวันตกและเป็นหนึ่งในประเด็นที่นวนิยายสามก๊กนำเสนอก็คือ 1. การเปลี่ยนผ่านและถ่ายโอนอำนาจภายในชนชั้นปกครองจากราชวงศ์ฮั่นไปสู่ราชวงศ์เว่ย เมื่อโจผีขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิเว่ยเหวินตี้ (魏文帝) สืบทอดจากพระเจ้าฮั่นเทียนเต้ และ 2. การเปลี่ยนผ่านและถ่ายโอนอำนาจจากราชวงศ์เว่ยไปสู่ราชวงศ์จิ้น เมื่อสุมาเอี้ยนขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิจินอู่ตี้ (晋武帝) สืบทอดจากพระเจ้าโจฮวน (曹奂, ค.ศ. 246-302) ผู้เป็นหลานปู่ของโจโจ ซึ่งนวนิยายตอนที่ 80 มีถ้อยคำที่เนื้อความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ข้างต้นนี้ว่าการแต่งตั้งจักรพรรดิองค์ใหม่กับการปลดจักรพรรดิองค์เก่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่มีมาแต่โบราณ (立一帝，废一帝，古之常道。) ในที่นี้ แม้ว่าแนวความคิดที่ว่าอาณัติสวรรค์ไม่คงที่ถาวร (天命靡常) จะทำให้ผู้ช่วงชิงราชบัลลังก์ทั้งสองคนซึ่งเคยเป็นถึงขุนนางระดับสูงสุดในราชวงศ์ก่อนสามารถขึ้นมามีอำนาจสูงสุดได้ก็ตาม แต่ด้วยข้อกำหนดที่ยึดโยงอยู่กับแนวคิดของลัทธิขงจื๊อ จึงอาศัยวิธีการเมืองตามอย่างระบบ shanrang ที่กล่าวแล้วข้างต้น อันเป็นการสละตำแหน่งของผู้มีอำนาจเดิมไปสู่บุคคลอื่นที่ขึ้นมาเป็นผู้กุมอำนาจใหม่ (ซึ่งไม่มีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด) เพื่อให้การถ่ายโอนอำนาจจักรพรรดิ (皇权转移) ลุล่วงเป็นจริงอย่างเป็นพิธีการ อันเป็นการเสริมสร้างอำนาจอันชอบธรรมที่เป็นทางการตามประเพณี (皇权的正统性) ขององค์จักรพรรดิใหม่ไปในตัว

ในกรณีของโจผี ตัวบทในนวนิยายสามก๊กตอนที่ 79 มีการเลือกใช้คำศัพท์เช่น 安居王位, 继位, 即王位 และกลวิธีการเล่นเรื่องภายหลังจากโจผีขึ้นดำรงตำแหน่งวุยอ๋อง (魏王) ต่อจากบิดา กล่าวคือ มีการออกกฎหมายใหม่หลายฉบับและบีบบังคับพระเจ้าเหี้ยนเต้รุนแรงยิ่งกว่าครั้งโจโฉผู้เป็นบิดา (法令一新，威逼汉帝，甚于其父) มีการ

เปลี่ยนแปลงชื่อจากปีที่ 25 รัชสมัย 建安 ในพระเจ้าฮั่นเหียนเต๋ กลายเป็นปีที่ 1 ในรัชสมัย 延康 ของโจผี (改建安二十五年为延康元年) มีการตั้งบรรดาศักดิ์ Wu Wang (武王) เพื่อเป็นเกียรติยศภายหลังมรณกรรม (谥号) แก่โจผี มีการปูนบำเหน็จรางวัลและขึ้นตำแหน่งให้แก่ขุนนางทั้งฝ่ายบุนและฝ่ายบู๊ (将文武官僚尽皆升赏) และมีการนำกองทัพราว 3 แสนคนเดินทางไปตรวจราชการที่เทศมณฑล Qiao xian (洮县) ใน Pei guo (沛国) ทางตอนใต้ เพื่อถวายเครื่องสักการะ ณ สุสานบรรพบุรุษอย่างยิ่งใหญ่ ผู้คนในชนบทหมู่บ้านแห่กันมามุงดูจนผู้คนล้นตลปคลุมท้องถนน โจผีก็ไดยกถ้วยเหล้าขึ้นอวยพรคารวะคนเหล่านั้น (遂统甲兵三十万，南巡沛国洮县，大飨先茔。乡中父老扬尘遮道，奉觞进酒) โดยการใช้ความเปรียบกับเหตุการณ์ในอดีต ตอนที่พระเจ้าฮั่นโกโจผู้เป็นปฐมจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ฮั่นเสด็จกลับสู่บ้านเกิดที่เทศมณฑล Pei xian (沛县) อย่างมีเกียรติยศ เพื่อร่วมงานเลี้ยงและร้องเพลงร่วมกับชาวบ้านเป็นเวลากว่าสิบวัน ดังนั้นสิ่งที่โจผีกระทำจึงเป็นการทำตามอย่างพระเจ้าฮั่นโกโจ (效汉高祖还沛之事) นอกจากนี้ยังมีการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องที่เป็นลักษณะปาฏิหาริย์ เช่น การปรากฏตัวในที่ต่าง ๆ ของนกเฟิงหวง (凤凰) กิเลน (麒麟) และมังกรสีเหลือง (黄龙) ว่าเป็นสัญญาณมงคลที่บ่งบอกว่าราชวงศ์เว่ย์จะเข้ามาแทนที่ราชวงศ์ฮั่น (种种瑞征，乃魏当代汉之兆) สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเหมือนการปูทางไปสู่เหตุการณ์ในเวลาต่อมาที่กลุ่มขุนนางทั้งฝ่ายบุนและบู๊กว่า 40 คนได้เข้าวังไปเพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระเจ้าเหียนเต๋ ขอให้พระองค์สละราชบัลลังก์ให้แก่วุ่ฝูผู้เป็นนุ้ยอ่อง (一班文武官僚四十余人，直入内殿，来奏汉献帝，请禅位于魏王曹丕) ทั้งนี้ ในนวนิยายตอนที่ 80 ยังมีการใช้กลวิธีการกล่าวอ้างคำพูดของขุนนางที่ชื่ออ๋องหลอง (王朗, ค.ศ. ?-228) ที่บันทึกจิตใจจนทำให้พระเจ้าเหียนเต๋ถึงกับร้องไห้ออกมา ความว่า

“自古以来，有兴必有废，有盛必有衰，岂有不亡之国、不败之家乎？汉室相传四百余年，延至陛下，气数已尽，宜早退避，不可迟疑，迟则生变矣。”
(第80回) (Liu, 2011, p. 446)

ตั้งแต่สมัยโบราณมา มีความเจริญย่อมมีความสูญเสีย มีความเจริญย่อมมีความเสื่อมถอย มีประเทศใดบ้างที่จะไม่พินาศสิ้นสูญ มีบ้านใดบ้างที่จะไม่ทรุดโทรม? ราชวงศ์ฮั่นได้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมานานกว่า 400 ปี ต่อเนื่องจนถึงได้ฝ่าพระบาท แต่โชคชะตาของราชวงศ์ฮั่นได้ถึงจุดสิ้นสุดแล้ว ควรแก่เวลาที่จะทรงสละราชสมบัติแต่เนิ่น ๆ เพื่อหลบเลี่ยง ไม่ควรที่จะทรงลังเล หากลังเลก็อาจมีเหตุการณ์ที่เป็นอุบัติเหตุเกิดขึ้นได้

หลังจากพระเจ้าเหียนเต๋ถูกบีบบังคับให้ออกพระราชโองการสละราชบัลลังก์ (禅国之诏) พร้อมกับส่งมอบพระราชลัญจกรหยก (玉玺) ไปให้แก่วุ่ฝูแล้ว ตัวบทที่ใช้กลวิธีการกล่าวอ้างคำพูดของสุมาอี้ที่แนะนำโจผีให้ส่งสาส์นกราบบังคมทูลปฏิเสธที่จะรับอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน เพื่อกำจัดข้อครหาใส่ร้ายของผู้คนในแผ่นดินให้หมดไปโดยสิ้นเชิง (殿下宜且上表谦辞，以绝天下之谤) ถึงแม้จะมีการส่งมอบพระราชโองการและสาส์นกราบบังคมทูลปฏิเสธไปมาในลักษณะนี้ถึง 2 ครั้ง แต่โจผียังคงเกรงว่าในที่สุดแล้วคนรุ่นหลังจะคิดว่าตนเองเป็นผู้ฉกฉวยแย่งชิงแผ่นดินราชวงศ์ฮั่น (虽二次有诏，然终恐天下后世，不免篡窃之名也。) กาเซียง (贾诩, ค.ศ. 147-223) จึงเสนอความคิดให้ส่งพระเจ้าฮั่นเหียนเต๋สร้างแท่นสำหรับพิธีการรับราชบัลลังก์ (令汉帝统一坛，名受禅坛) พร้อมกับสั่งให้โอรสแห่งสวรค์มอบพระราชลัญจกรหยกกับผ้าริบบิ้นที่ผูกติดกับตราด้วยพระองค์เอง และสละโลกหล้าได้ฟ้าหรือแผ่นดินให้แก่วุ่ฝูอ่อง (令天子亲奉玺绶，禅天下与王) ต่อหน้าขุนนางน้อยใหญ่ที่มารวมตัวกันเพื่อกำจัดข้อครหาทั้งหลายให้หมดสิ้นไป ในที่นี้จะเห็นการเลือกใช้คำศัพท์ 令汉帝, 令天子 ที่บอกถึงความขัดแย้งกับลำดับชั้นสถานะตามโครงหลัก sangang ของกษัตริย์หรือจักรพรรดิซึ่งควรจะเป็นผู้ออกคำสั่งแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง แต่ในที่นี้กลับถูกขุนนางภายใต้ปกครองที่ลำดับชั้นสถานะต่ำกว่าเป็นผู้ออกคำสั่งให้กษัตริย์หรือจักรพรรดิเป็นผู้ทำ

สำหรับเนื้อหาของพระราชโองการ พบว่ามีการใช้กลวิธีกล่าวอ้างถึงเหตุการณ์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ความคิดที่ว่า อาณัติสวรรค์ไม่คงที่ถาวร รวมทั้งเรื่องขนบจารีตของขงจื๊อด้วย ดังข้อความที่ว่า

昔者唐尧禅位于虞舜，舜亦以命禹。天命不于常，惟归有德。汉道陵迟，世失其序。(第80回)(Liu, 2011, p. 448)

(唐)尧 สละตำแหน่งกษัตริย์ให้กับ (虞)舜 และ (虞)舜 ก็ใช้วิธีเดียวกันนี้สละตำแหน่งให้กับ (夏)禹 ตำแหน่งกษัตริย์ที่พระเจ้าบนสวรรค์มอบให้นั้นไม่ได้กำหนดไว้ตายตัว เพียงแต่จะต้องมอบให้กับผู้มีคุณธรรม ชะตากรรมของราชวงศ์อันได้เสื่อมถอยลง และระเบียบโลกหล้าได้พังตามปกติก็สูญเสียไปแล้ว

尔度克协于虞舜，用率我唐典，敬逊尔位。於戏！“天之历数在尔躬”，君其祇顺大礼，飨万国以肃承天命。(第80回)(Liu, 2011, p. 448)

ในเมื่อน้ำใจและจิตใจของท่านไม่แตกต่างจาก (虞)舜 จึงควรทำตามแบบอย่างของ (唐)尧 สละตำแหน่งให้ท่านด้วยความเคารพนบนอบ อา ! โชคชะตาแห่งสวรรค์ตกอยู่กับตัวท่านแล้ว ท่านควรปฏิบัติตามขนบจารีตอันยิ่งใหญ่ ได้รับความสุขจากแผ่นดินนี้ และยอมรับเจตจำนงแห่งสวรรค์อย่างเคร่งครัดจริงจัง

นอกจากนี้ ขณะที่โจผีกำลังทำพิธีกราบไหว้ขอขอบคุณฟ้าดินหลังจากที่สถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์แล้ว ด้วยทศเดียวกันนี้ยังได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องเหตุการณ์ที่ดูเหมือนเป็นลางร้ายว่า ทันใดนั้นมีลมประหลาดพัดมาหน้าแท่นบูชา ทราบและหินปลิวว่อนราวกับพายุ แม้แต่ผู้ที่ยืนอยู่ฝั่งตรงข้ามก็ไม่สามารถมองเห็นได้ เทียนทั้งหมดบนแท่นบูชาถูกพัดดับหมด (忽然坛前卷起一阵怪风，飞砂走石，急如骤雨，对面不见，坛上火烛尽皆吹灭。) โจผีตกใจกลัวและล้มลงที่แท่นบูชา ขุนนางทั้งหลายรีบช่วยพาตัวลงมาจากแท่นบูชา สักพักหนึ่งโจผีก็ฟื้นคืนสติขึ้นมา

ในกรณีของสุมาเอี้ยน พบว่ามีการใช้กลวิธีการกล่าวอ้างคำพูดเชิงวาทศิลป์ของสุมาเอี้ยนในตอน ที่ 119 ที่เปรียบเปรยว่า หากโจผียังสามารถสืบทอดการปกครองของราชวงศ์ฮั่นได้ เหตุใดตัวเขาจะไม่สามารถปกครองราชวงศ์เว่ยได้เล่า (曹丕尚绍汉统，孤岂不可绍魏统耶?) และเมื่อมีขุนนางผู้ใหญ่ชื่อ Zhang Jie (张节) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นตัวละครที่นวนิยายสามก๊กสร้างขึ้น มา ได้โต้ตอบสุมาเอี้ยนที่พูดจาสบประมาทโจฮวนว่า ความสามารถทั้งด้านบุนและบูไม่เพียงพอจะทำอะไรได้แล้วทำไมไม่ปล่อยให้คนมีคุณธรรมและความสามารถมาปกครองบ้านเมือง (文不能论道，武不能兴邦，怎么不让有德有才的人来主政?) โดยพูดตักค่อไว้ล่วงหน้าว่าหากสุมาเอี้ยนมีความคิดจะขึ้นมาปกครองแทน ก็คือคนทรยศที่พยายามแย่งชิงบัลลังก์ (欲行此事，是篡国之贼也!) สุมาเอี้ยนฟังแล้วก็โมโหพูดเสียงแข็งว่าตนเองจะล้างแค้นให้แก่ราชวงศ์ฮั่น ทำไมจะทำได้ (吾与汉家报仇，有何不可?) แล้วสั่งให้ทหารใช้อาวุธที่ปลายกระบองเป็นรูปคล้ายฟักทอง (金瓜) กระหน่ำตีจน Zhang Jie ตายคาวัง กาจ๋วน (贾充, ค.ศ. 217-282) จึงกล่าวแก่โจฮวนว่า โชคชะตาของราชวงศ์เว่ยได้ถึงจุดสิ้นสุดแล้ว พระเจ้าโจฮวนไม่สามารถฝืนสวรรค์ได้ ควรทำตามแบบอย่างของพระเจ้าฮั่นเหี้ยนเต้ สร้างแท่นสำหรับพิธีการรับราชบัลลังก์ จัดพิธีสละตำแหน่งให้แก่จิ้นอ๋อง (天数尽矣，陛下不可逆天，当照汉献帝故事，重修受禅坛，具大礼，禅位与晋王) โดยที่ตัวบทใช้กลวิธีการกล่าวอ้างถึงบทกวีทอดถอนใจของคนรุ่นหลัง (后人 有诗叹曰) ที่สะท้อนถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยในลักษณะกงเกวียนกำเกวียน (天道轮回，因果报应) ความว่า เว่ยกลืนกินราชวงศ์ฮั่น จิ้นกลืนกิน (เว่ยของ) โจโฉ วงจรแห่งโชคชะตาไม่มีทางหนีพ้นได้ (魏吞汉室晋吞曹，天运循环不可逃。)

5.2 การสืบทอดวงศ์ตระกูลภายใต้ระบบ Zongfa zhi

ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอแบ่งย่อยเป็น 2 กรณี ได้แก่ การสืบทอดที่ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์และการสืบทอดที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ดังนี้

5.2.1 การสืบทอดที่ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ในกรณีของอ้วนเสี้ยวและเล่าเปียว

ในกรณีของอ้วนเสี้ยว ตัวบทตอนที่ 24 ได้ใช้โวหารเกินจริงบรรยายรักลำเอียงของอ้วนเสี้ยวที่มีต่ออ้วนซง (袁尚, ค.ศ. ?-207) ว่า ในจำนวนลูกชายทั้งห้า มีแต่ลูกชายคนหนึ่งที่เกิดมา (ด้วยรูปลักษณ์) ไม่ธรรมดา หากเกิดเป็นอะไรขึ้นมา ตัวเขาคงมีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ (五子中惟此子生得最异, 倘有疏虞, 吾命休矣。) ความรักความห่วงใยที่อ้วนเสี้ยวมีต่ออ้วนซงนั้นมากเป็นพิเศษ ถึงขั้นที่อ้วนเสี้ยวพลาดเรื่องสำคัญ คือไม่ฉวยโอกาสโจมตีเมืองฮูโต่วขณะที่โจโฉไม่อยู่ตามคำแนะนำที่ได้รับและในภายหลังต้องไปขอโทษเล่าปี่ที่ไปช่วยไม่ทันเนื่องจากลูกคนนี้เกิดป่วยหนักในเวลานั้น (乃以婴儿之病, 失此机会, 大事去矣) หลังจากรบแพ้ในยุทธการกัวตง นางเล่าซือ (刘氏) ผู้เป็นภรรยาคนที่สอง (后妻) และเป็นแม่ของอ้วนซงก็แนะนำให้ตั้งลูกชายของตนเองเป็นทายาท (立尚为后嗣) เมื่ออ้วนเสี้ยวเสนอความคิดของตนเองที่ต้องการตั้งอ้วนซงเป็นทายาท ตัวบทตอนที่ 31 ได้ใช้กลวิธีการกล่าวอ้างคำพูดของกัวเต่า (郭图, ค.ศ. ?-205) ที่ผลิตซ้ำแนวคิดในระบบ di zhangzi ที่ถือว่าภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมายย่อมมีเกียรติและลูกคนโตย่อมเป็นที่เคารพ ในเมื่ออ้วนถ่า (袁谭, ค.ศ. ?-205) เป็นลูกคนโต (谭为长) หากละทิ้งลูกคนโตแล้วไปตั้งลูกคนเล็กเป็นทายาทก่อน ความวุ่นวายก็จะเริ่มขึ้น (废长立幼, 此乱萌也) ซึ่งทำให้อ้วนเสี้ยวลังเลตัดสินใจไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้าอ้วนเสี้ยวจะเสียชีวิต นางเล่าซือได้ถือโอกาสถามเรื่องตั้งอ้วนซงเป็นทายาทอีกครั้ง อ้วนเสี้ยวที่ขณะนั้นทำได้แค่แสดงท่าทางด้วยมือและพูดจาไม่ได้แล้วก็พยักหน้าสุมิโหย (审配, ค.ศ. ?-204) จึงเขียนหนังสือพินัยกรรมที่หน้าเตียง (就榻前写了遗嘱) ซึ่งเรื่องนี้ทำให้อ้วนถ่ารู้สึกแค้นไม่พอใจที่ตนเองในฐานะลูกคนโตไม่ได้รับช่วงตำแหน่งของบิดา แต่ลูกของมารดาเลี้ยงกลับได้ขึ้นมาสืบทอดแทน (我为长子, 反不能承父业; 尚乃继母所生, 反承大爵) และเป็นชนวนเหตุให้พี่น้องขัดแย้งรบกันเอง จนท้ายสุดทั้งคู่ก็ต้องพ่ายแพ้แก่โจโฉ

ในกรณีของเล่าเปียว (刘表, ค.ศ. 142-208) ตัวบทตอนที่ 34 ได้ใช้กลวิธีการกล่าวอ้างคำพูดของเล่าเปียวขณะปรึกษาคณะในใจกับเล่าปี่เรื่องที่ตนเองกลืนไม่เข้าคายไม่ออกตัดสินใจไม่ได้ เนื่องจากถ้อยคำกล่อกำลังลูกคนโตคือเล่า琦 (刘琦, ค.ศ. ?-209) แล้วไปตั้งลูกคนเล็กคือเล่าจ้อง (刘琮, ไม่ทราบปีเกิดและตายที่แน่ชัด) ซึ่งเป็นลูกของภรรยาคนที่สองคือนางจ้าวฮูหยิน (蔡夫人) เป็นทายาทก่อน ก็กลัวจะฝ่าฝืนหลักขนบจารีต (吾欲废长立幼, 恐碍于礼法) ถ้อยคำกล่อกำลังลูกคนโตเป็นทายาท ก็ไม่รู้จะทำได้ ในเมื่อครอบครัวตระกูลซัวรับผิดชอบด้านการทหาร จะต้องเกิดความวุ่นวายขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน (欲立长子, 争奈蔡氏族中皆掌军务, 后必生乱) ซึ่งเล่าปี่ก็ให้ความเห็นคล้ายคลึงกับที่กัวเต่าเคยพูดกับอ้วนเสี้ยวว่า นับตั้งแต่โบราณมา การละทิ้งลูกคนโตแล้วไปตั้งลูกคนเล็กเป็นทายาทก่อนเป็นที่มาแห่งความวุ่นวาย (自古废长立幼, 取乱之道) เล่าเปียวจึงนิ่งเงียบไป ทั้งนี้ในความเป็นจริง ตัวเล่าเปียวเองย่อมเห็นหลักฐานเชิงประจักษ์กรณีความแตกแยกระหว่างพี่น้องอันเป็นผลพวงของจากการที่อ้วนเสี้ยวแต่งตั้งทายาทแบบ 废长立幼 อยู่แล้ว เนื่องจากในตัวบทตอนที่ 33 ได้ใช้กลวิธีการกล่าวอ้างคำพูดเชิงวาทศิลป์ของเล่าเปียวในจดหมาย 2 ฉบับที่เล่าเปียวได้แยกเขียนให้แก่สองพี่น้องตระกูลอ้วน โดยทางหนึ่งก็บอกกับอ้วนถ่าว่า รอให้สงครามจบลงและทุกฝ่ายอยู่ในความสงบ แล้วค่อยให้คนทั้งโลกพิจารณาความถูกผิด เช่นนี้แล้วจะไม่ทำให้อ้วนถ่ายิ่งดูมีเกียรติสูงส่งและมั่นคงซื่อสัตย์หรือ (待事定之后, 使天下平其曲直, 不亦高义耶?) อีกทางหนึ่งก็บอกกับอ้วนซงว่า รอจนเรื่องใหญ่คือการกำจัดโจโฉเพื่อแก้แค้นแทนอ้วนเสี้ยวผู้เป็นบิดาสำเร็จแล้ว ค่อยมาถกกันเรื่องความถูกผิด จะไม่เป็นการดีกว่าหรือ (事定之后, 乃计曲直, 不亦

善乎?) ดังนั้น เมื่อเล่าเปียวได้ตัดสินใจเขียนพินัยกรรมขณะที่กำลังป่วยหนัก มอบหมายให้เล่าปี่ช่วยเหลือลูกคนโตคือเล่ากี เป็นเจ้าเมืองเกงจิ๋ว (令玄德辅佐长子刘琦为荆州之主) ในตัวบทตอนที่ 40 มีการใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง หลังจากนางซวูหยินได้ทราบเรื่องดังกล่าวก็โกรธโมโหอย่างมาก สั่งให้ปิดประตูชั้นใน และให้ซัวมอ (蔡瑁, ไม่ทราบปีเกิดและตายที่แน่ชัด) ผู้เป็นน้องชายและเตียวอุ้น (张允, ไม่ทราบปีเกิดและตายที่แน่ชัด) คุมรักษาประตูชั้นนอกไว้ ไม่ให้เล่ากีกับเล่าปี่สามารถเข้าหาตัวเล่าเปียวได้ แล้วนางซวูหยินกับพวกก็ได้ปลอมหนังสือพินัยกรรม (假写遗嘱) ของเล่าเปียวว่าให้เล่าจ๋อง บุตรคนรองเป็นเจ้าเมืองเกงจิ๋ว จากนั้นก็ประกาศข่าวมรณกรรมแสดงความเสียใจ (令次子刘琮为荆州之主, 然后举哀报丧) ทั้งนี้ ตัวบทตอนเดียวกันยังใช้โวหารเกินจริงที่สะท้อนถึงความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณหลังความตายของขุนนางชื่อลี้กู่ (李珪) ก่อนที่เขาจะถูกฆ่าตาย โดยลี้กู่ได้คำทอว่าวิญญาณบนสวรรค์ของเล่าเปียวผู้เป็นเจ้าเมืองเก่าจะต้องมาฆ่าซัวมอแน่ (故主有灵, 必当殛汝!) เพราะได้แอบอ้างพินัยกรรมปลอม ไม่ยอมทำตามเจตจำนงที่แท้จริงของเล่าเปียว ในที่นี้จะเห็นว่า เช่นเดียวกับกรณีของอ้วนเสี้ยว การตั้งทายาทของเล่าเปียวก็เป็นชนวนเหตุให้สองพี่น้องเล่ากีกับเล่าจ๋องต้องแยกทางกัน จนท้ายสุดเล่ากีก็ก็ตาย ส่วนเล่าจ๋องและซวูหยินผู้เป็นแม่หลังยอมจำนนมอบแคว้นเกงจิ๋วให้โจโฉแล้ว ก็ถูกอ๊กกิม (于禁, ค.ศ. ?-221) สังหารระหว่างทางตามคำสั่งของโจโฉ

5.2.2 การสืบทอดที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ในกรณีของโจโฉและสุมาเจียว

ในกรณีของโจโฉ ตัวบทตอนที่ 68 มีการใช้กลวิธีการกล่าวอ้างว่าโจโฉคิดจะตั้งโจสิตเป็นทายาทเนื่องด้วยความสามารถปรีื่องทางสติปัญญาและความสามารถทางวรรณศิลป์ของโจสิต (第三子曹植, 字子建, 极聪明, 举笔成章, 操欲立之为后嗣。) ทำให้โจผีที่แม่เป็นลูกคนโตก็เกรงว่าจะถูกบิดามองข้ามไม่ตั้งเป็นทายาทสืบทอดตำแหน่ง จึงไปขอคำปรึกษาจากกาเซียงเพื่อหาวิธีโน้มน้าวใจของโจโฉ ซึ่งตัวบทมีการใช้ความเปรียบยอมน้ำที่โจโฉจะออกไปรบ โจสิตจะร่ายกลอนสรรเสริญคุณูปการและคุณธรรมของบิดาด้วยคารมอันคมคาย (曹植乃称述功德, 发言成章) ซึ่งต่างกับโจผีที่มีน้ำตานองหน้ายามที่ต้องอำลาบิดาที่จากไปรบ จนคนรอบข้างในที่นั่งต่างรู้สึกหดหู่ใจ (惟曹丕辞父, 只是流涕而拜, 左右皆感伤) ทำให้โจโฉเห็นว่าโจสิตนั้นฉลาดมีเหลี่ยมคม ทว่าความซื่อสัตย์จริงใจไม่เท่าเทียมกับโจผี (于是操疑植乖巧, 诚心不及丕也。) แต่ในเมื่อยังคงเล็งเลไม่แน่ใจว่าจะตั้งใครเป็นทายาทดี โจโฉจึงตัดสินใจเอ่ยปากถามกับกาเซียงโดยตรง แต่กาเซียงกลับไม่ตอบ เมื่อโจโฉถามถึงเหตุผลที่ไม่ตอบ กาเซียงก็บอกว่าเนื่องจากกำลังคิดอยู่ จึงตอบไม่ได้ในทันที ครั้นโจโฉถามว่าคิดอะไรอยู่ ตัวบทตอนที่ 68 จึงใช้กลวิธีการกล่าวอ้างผ่านคำตอบของกาเซียงว่า คิดถึงเรื่องราวของอ้วนเสี้ยวกับเล่าเปียว (思袁本初、刘景升父子也。) โจโฉก็เลยหัวเราะเสียงดัง ครั้นแล้วก็มีการตั้งโจผีซึ่งเป็นลูกคนโตขึ้นเป็นทายาท (操大笑, 遂立长子曹丕为王世子) ทั้งนี้ตัวบทตอนที่ 78 ยังมีการใช้กลวิธีการกล่าวอ้างคำพูดของโจโฉขณะป่วยหนักที่ยอมรับว่าโจสิตเป็นลูกรักของตน (孤平生所爱第三子植) แต่เพราะเป็นคนที่มีภายนอกดูดีแต่ภายในว่างเปล่า ชอบดื่มเหล้า อุปนิสัยปล่อยตัวตามใจ จึงไม่ตั้งเป็นทายาท (为人虚华, 少诚实, 嗜酒放纵, 因此不立。) หลังจากโจผีขึ้นเป็นกษัตริย์แล้ว ฮัวหิม (华歆, ค.ศ. 157-232) ก็ยุยงให้หาทางกำจัดโจสิตแต่เนิ่น ๆ เพื่อไม่ให้เป็นภัยในวันข้างหน้า (若不早除, 必为后患) นำมาซึ่งเหตุการณ์ที่โจผีกำหนดให้โจสิตแต่งบทกวีภายในเจ็ดก้าวเพื่อหลีกเลี่ยงโทษประหาร โจสิตจึงแสดงความสามารถปรีื่องปราชาญในทางวรรณศิลป์แต่งบทกวี 七步诗 ที่กล่าวถึงสายสัมพันธ์ความเป็นพี่น้อง (โดยไม่มีการใช้คำว่าพี่น้องในบทกวีเลยสักคำตามที่โจผีกำหนด) โจผีได้ฟังแล้วก็น้ำตาไหลพราก ประกอบกับพระนางเปียนฮองเฮา (卞皇后) ผู้เป็นมารดาเคยขอร้องให้ไว้ชีวิตโจสิตเพื่อเห็นแก่ความเป็นพี่น้อง (汝可念同胞之情, 存其性命) โจผีจึงเว้นโทษตายให้ แต่ลดบรรดาศักดิ์ของโจสิตลงให้เป็นเจ้าเมืองอันเหยียง (于是贬曹植为安乡侯)

ในกรณีของสุมาเจียว (司马昭, ค.ศ. 211-265) ตัวบทตอนที่ 119 มีการใช้กลวิธีการกล่าวอ้างคำพูดของสุมาเจียวว่า โลกหล้าได้ฟ้าหรือแผ่นดินนี้เป็นของพี่ชายที่ได้ล่วงลับไปแล้วคือสุมาสู (司马师, ค.ศ. 208-255) (天下者, 乃吾兄之天下也。) เนื่องจากสุมาสูเองไม่มีลูกชายเลยสักคน สุมาเจียวจึงให้สุมาสูรับเอาลูกชายคนรองของตนเองคือสุมาอิ๋ว (司马攸, ค.ศ. ?-207) เป็นบุตรบุญธรรม (因司马师无子, 嗣攸以继其后) ซึ่งตอนที่สุมาสูยังมีชีวิตอยู่ก็รักสุมาอิ๋วที่เป็นบุตรบุญธรรม (过继子) เป็นอย่างมาก สุมาเจียวเองก็รักลูกชายคนนี้เป็นพิเศษ (昭甚爱之) เพราะว่าสุมาอิ๋วมีนิสัยอ่อนโยน มีความมอบน้อม มัธยัสถ์ กตัญญู (情性温和, 恭俭孝悌) ดังนั้น เมื่อสุมาเจียวได้รับตำแหน่งเป็นจิ้นอ๋อง จึงต้องการจะแต่งตั้งสุมาอิ๋วเป็นทายาท (于是司马昭受封晋王, 欲立攸为世子) แต่ก็ถูกทัดทานจากบรรดาขุนนาง อาทิ Shan Tao (山涛, ค.ศ. 205-283) ที่ค้านว่า การละทิ้งลูกคนโตแล้วไปตั้งลูกคนเล็กเป็นทายาทก่อนเป็นการขัดต่อขนบจารีต จะไม่มีผลลัพธ์ที่ดีในอนาคต (废长立幼, 违礼不祥) หรือ Wang Xiang (王祥, ค.ศ. 184-268) กับ Xun Yi (荀顗, ค.ศ. ?-274) ก็คัดค้านโดยการกล่าวอ้างตัวอย่างยุคอดีต ที่ความวุ่นวายของประเทศเป็นผลสืบเนื่องมาจากการตั้งลูกคนเล็กเป็นทายาท (前代立少, 多致乱国) พร้อมกันนี้ตัวบทยังมีการใช้โวหารผ่านคำพูดของก่าอ๋ันและขุนนางคนอื่น ๆ ที่ยกย่องสรรเสริญลูกคนโตคือสุมาเอี้ยนว่ามีความฉลาดเฉลียว งามอาจกล้าหาญ มีความสามารถเหนือกว่าผู้คนในรุ่นเดียวกัน ครบเครื่องทั้งหน้าตาและชื่อเสียง ไม่ใช่ผู้ที่เหมาะจะเป็นแค่ข้าราชการบริพาร (长子聪明神武, 有超世之才, 人望既茂, 天表如此, 非人臣之相也。) สุมาเจียวจึงตัดสินใจตั้งสุมาเอี้ยนเป็นทายาทในที่สุด

6. บทสรุป

จากการศึกษาข้อมูลตัวบทภาษาจีนในนวนิยายสามก๊ก เพื่อวิเคราะห์ว่าทกกรรมเกี่ยวกับชนชั้นในประเด็นการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นปกครอง อันได้แก่ผู้ปกครองหรือกษัตริย์และขุนนาง ภายใต้ระบบสืบทอดตำแหน่งในสังคมปิตาธิปไตยจีนโบราณ ผู้วิจัยพบว่า ในเชิงโครงสร้างทางสังคมสมัยราชวงศ์ฮั่นที่ปกครองในระบอบราชาธิปไตยที่มีอำนาจเด็ดขาดแบบรวมศูนย์ กลุ่มชนชั้นประเภทต่าง ๆ โดยทั่วไปได้ก่อตัวขึ้นมาแล้ว แม้ว่าอำนาจการปกครองของจักรพรรดิจะถูกท้าทายหรือสั่นคลอนหลายครั้งอันเนื่องมาจากปัจจัยหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ซึ่งนอกจากความขัดแย้งทางชนชั้นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้คนยังต้องประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งภัยจากน้ำมือมนุษย์ในรูปแบบของสงครามต่าง ๆ ทำให้ความไม่สงบในสังคมทวีความรุนแรงขึ้น จนอาจเป็นเหตุให้ระบอบราชาธิปไตยที่มีอำนาจเด็ดขาดดังกล่าวถึงขั้นล่มสลายได้ ทั้งนี้ สิ่งที่เป็นเสมือนเครื่องมือนำสังคมปิตาธิปไตยจีนโบราณแต่ดั้งเดิม รวมทั้งระบอบราชาธิปไตยที่เป็นการปกครองแบบรวมศูนย์ที่สืบเนื่องต่อกันมาดังกล่าวก็คือลัทธิขงจื๊อ ซึ่งได้รับการยกสถานะจนกลายเป็นอุดมการณ์แห่งรัฐที่เป็นทางการตามประเพณีในสมัยราชวงศ์ฮั่น หลักคำสอนเกี่ยวกับชนบจารีตและค่านิยมหลัก sangang-wuchang ที่กำหนดกฎเกณฑ์มารยาทและมาตรฐานทางศีลธรรมต่าง ๆ เพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางจริยธรรมระหว่างบุคคลในระบบลำดับชั้นทางสังคมศักดินา เข้ากันได้ดีกับระบบครอบครัววงศ์ตระกูลในสังคมจีนแต่ดั้งเดิมก่อนหน้านี้ ขงจื๊อที่เป็นสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่บนแกนหลักพื้นฐานของวงศ์ตระกูล มีศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ชายและเชื่อมกันด้วยความสัมพันธ์ทางสายเลือดของฝ่ายพ่อ และอำนาจสิทธิ์ขาดสูงสุดในการกำกับควบคุมสั่งการอยู่ที่หัวหน้าครอบครัวหรือผู้นำครอบครัววงศ์ตระกูล ด้วยเหตุที่ภาระหน้าที่รับผิดชอบที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การทำให้ลูกหลานหรือคนรุ่นหลังสืบทอดสิทธิในทรัพย์สินของครอบครัววงศ์ตระกูลได้อย่างราบรื่น ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้นำครอบครัววงศ์ตระกูลและจำเป็นต้องจัดทำ zongfa หรือระบบกฎเกณฑ์ที่ถือวงศ์ตระกูลเป็นศูนย์กลางขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยหัวใจของระบบนี้จะเกี่ยวกับการสืบทอดตำแหน่งของหัวหน้าครอบครัวหรือผู้ปกครองที่ยึดตามหลัก di zhangzi จากการศึกษาวเคราะห์ตัวบทภาษาจีน ในเหตุการณ์ที่

เกี่ยวข้องกับการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นปกครองภายใต้ระบบสืบทอดตำแหน่งในปลายสมัยราชวงศ์หยันตะวันออก ผู้วิจัยเห็นว่านวนิยายสามก๊กได้ผลิตซ้ำการประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชนชั้น ที่แสดงถึงความแตกต่างทางลำดับชั้นสถานะ ภายในชนชั้นปกครองในสังคมปีศาจใต้เงินโบราณที่รับเอาลัทธิขงจื้อเป็นอุดมการณ์แห่งรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ ที่มีลำดับชั้นภายใต้ระบบ zongfa zhi ซึ่งในที่นี่สามารถแยกออกเป็น 2 กรณีหลัก ๆ ได้แก่ 1. การสืบทอดตำแหน่งที่มาจาก การช่วงชิงราชบัลลังก์ โดยจะแบ่งย่อยเป็น 1) ในกรณีของโจผี และ 2) ในกรณีของสุมาเอี้ยน และ 2. การสืบทอดวงศ์ตระกูล ภายใต้ระบบ zongfa zhi โดยจะแบ่งย่อยเป็น 1) การสืบทอดที่ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ในกรณีของอ้วนเสี้ยวและเล่าเปียว และ 2) การสืบทอดที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ ในกรณีของโจโฉและสุมาเจียว ส่วนกลวิธีทางภาษาที่ใช้ประกอบสร้างวาทกรรม เกี่ยวกับการส่งมอบและสืบทอดอำนาจของชนชั้นปกครองในระบบสืบทอดตำแหน่งดังกล่าวข้างต้น ก็พบว่ามีการใช้กลวิธีทาง ภาษาที่หลากหลาย เช่น การเลือกใช้คำศัพท์ การกล่าวอ้าง การเล่าเรื่อง การใช้ความเปรียบ โวหารเกินจริง เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- Chairat Charoensin-o-larn ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2000). *Wathakam kan phatthana: Amnat khwamru khwamching ekkalak lae khwam pen uen* วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น [Development discourses: Power, knowledge, truth, identity, and otherness]. Wiphasa.
- Damrong Rajanubhab, Somdet Kromphraya ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (1928). *Tamnan rueang Samkok* ตำนานเรื่องสามก๊ก [The legend of the book Samkok.]. Rongphim Sophon Phiphattanakon.
- Prapin Manomaivibool ประพิน มโนมัยวิบูลย์. (1966). *Samkok: Kan sueksa priapthiap* สามก๊ก: การศึกษาเปรียบเทียบ [San Kuo: A comparative study] [Master's thesis, Chulalongkorn University]. CUIR. <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/23198>
- Suradech Chotiudompant สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2017). *Thrisadi wannakhadi wichan tawantok nai khrissatawat thi 20* ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20 [Literary criticism theories in the 20th century in the Western world] (2nd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Suree Choonharuangdej สุรีย์ ชุณหะวัณ. (2008). *Sathanaphap yingchai nai khropkhrua Chin: Mum sathon chak phasit samnuan lae khamphangphoei Chin* สถานภาพหญิงชายในครอบครัวจีน: มุมสะท้อนจากภาษิตสำนวน และคำพังเพยจีน [Status of men and women in Chinese families: Reflections from Chinese proverbs, expressions, and aphorisms]. *Warasarn aksornsat* วารสารอักษรศาสตร์ [Journal of Letters], 37(1), 243-279.
- Thavorn Sikkhakosol ถาวร สิกขโกศล. (1989). *Mong Samkok chak phasa Chin* มองสามก๊กจากภาษาจีน [A look at Samkok from the original Chinese version]. *Warasarn Asia tawan-ok sueksa* วารสารเอเชียตะวันออกศึกษา [Thai Journal of East Asian Studies], 2(2), 95-98.
- Yosakrai S.tansakul ยศไกร ส.ตันสกุล. (2015). *Kan phalit Samkok nai boribot khong sangkhom Thai phoso 2480-2550* การผลิตสามก๊กในบริบทของสังคมไทย พ.ศ. 2480-2550 [The production of “The Romance of Three Kingdoms” in Thai society, 1937-2007] [Master's thesis, Thammasat University]. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:91756

ภาษาต่างประเทศ

- Barker, C. (2004). *The Sage dictionary of cultural studies*. Sage Publications.
- Cao, W. Z. (1996). *Zhongguo shehui tongshi—Qin Han Wei Jin Nanbeichao* 中国社会通史—秦汉魏晋南北朝 [General history of Chinese society - Qin, Han, Wei, Jin, Southern and Northern dynasties]. Shanxi jiaoyu chubanshe.
- Dilokwanich, M. (1983). *Samkok: A study of Thai adaptation of a Chinese novel* [Doctoral dissertation, University of Washington, Seattle]. ResearchWorks. <http://hdl.handle.net/1773/11139>
- Dong Han monian de dongluan daodi you duo kepa? Jing chuxian tonglei wei shi, zong renkou jujian ji qian wan 东汉末年的动乱到底有多可怕？竟出现同类为食，总人口剧减几千万 [How terrifying

- was the turmoil in the late Eastern Han Dynasty? There were even cannibalism phenomena, and the total population drastically decreased by tens of millions]. (2020, October 14). Baidu. Retrieved April 29, 2024, from <https://baijiahao.baidu.com/s?id=1680465471263228839&wfr=spider&for=pc>
- Jie, G. Y. (2022, December 7). Dong Zhongshu yinyang xue pingxi 董仲舒阴阳学说评析 [Comments on Dong Zhongshu's theory of yin and yang]. *Hengshui xueyuan xuebao* 衡水学院学报 [Journal of Hengshui University], 6. Retrieved April 29, 2024, from https://mp.weixin.qq.com/s?__biz=MzlyMzlyMDIzOA==&mid=2659717168&idx=3&sn=63cf70f20b6362093d048fc6cbe08c1e&chksm=f35d3751c42abe477875ec3a05f45ecddabef92082491498c6b41174a63c0ce89b5081cc560a&scene=27
- Li, B. J. (1996). *Ming Qing xiaoshuo bijiao yanjiu* 明清小说比较研究 [A Comparative study of novels in Ming and Qing dynasties]. Sichuan University Press.
- Li, X. J. (2019, May 28) *Rujia hexin jiazhi guan de sixiang neihan, xitong jiegou ji qi xiandai yi* 儒家核心价值观的思想内涵、系统结构及其现代意义 [The Ideological connotation, system structure and modern significance of the core values of Confucianism]. Kong Meng Zhi Xiang. Retrieved April 29, 2024, from <https://m.kmzx.org/wenhua/rujia/41365.html>
- Li, Z. A. & Sun, L. Q. (1998). *Zhonghua wenhua tongzhi--Shehui jieceng zhidu zhi* 中华文化通志·社会阶层制度志 [General history of Chinese culture--History of social class system]. Shanghai renmin chubanshe.
- Liu, S. D. (Ed.). (2011). *Sanguo yanyi* 三国演义 [Romance of the Three Kingdoms]. Beijing zhonghua shuji.
- Shen, B. J. (2000). 1999 nian Sanguo yanyi yanjiu zongshu 1999年三国演义研究综述 [A review of the research on Romance of the Three Kingdoms in 1999]. *Hubei daxue xuebao (Zhexue shehui kexue ban)* 湖北大学学报(哲学社会科学版) [Journal of Hubei University (Philosophy and Social Science)], 27(4), 108-110.
- Wang, L. & Wang, H. D. (2003). *Jinnian Sanguo yanyi yanjiu zongshu* 近年三国演义研究综述 [A Review of the research on Romance of the Three Kingdoms in recent years]. Jinzhou Normal University.
- Wang, W. [Wen]. (2019). Duizhao Sanguo zhi he Sanguo yanyi kan jicheng zhidu dui Sanguo shiqi de zhengzhi geju de bianhua 对照《三国志》和《三国演义》看继承制度对三国时期的政治格局的变化 [Comparing the Records of the Three Kingdoms and the Romance of the Three Kingdoms to observe the changes in the political landscape of the Three Kingdoms period due to the Inheritance system]. *Zhishi - lilian* 知识-力量 [Knowledge Power], 1. Retrieved April 29, 2024, from <https://www.qikanchna.com/thesis/detail/2800946>
- Wang, W. [Wei]. (2019, September 10). Dong Han ziran zaihai shi yanjiu zongshu 东汉自然灾害史研究综述 [A review of the research on the history of natural disasters in the Eastern Han Dynasty]. *Nongye zaihai yanjiu* 农业灾害研究 [Agricultural Disaster Research], 2. Retrieved April 29, 2024, from <https://www.fx361.com/page/2019/0910/10028527.shtml>

- Wei, Q. Y. (1989). *Zhongguo zhengzhi zhidu shi* 中国政治制度史 [History of China's political system]. Renmin daxue chubanshe.
- Yi, Z. X. (1987). *Hu Shi lun zhongguo gudian xiaoshuo* 胡适论中国古典小说 [Hu Shi's Discussion on Chinese classical novels]. Changjiang wenyi chubanshe.
- Yuan, X. P. (2014). *Zhongguo wenxue shi* 中国文学史 [History of Chinese literature]. Higher Education Press.
- Zhang, X. J. (1998). Zhongguo junzhu zhuanzhi zhengti xia de huangwei di zhangzi jicheng zhi xin lun 中国君主专制政体下的皇位嫡长子继承制新论 [A New discussion on the primogeniture succession system under the monarchical autocratic regime in China]. *Wuhan daxue xuebao (Zhhexue shehui kexue ban)* 武汉大学学报(哲学社会科学版) [Wuhan University Journal (Philosophy & Social Science)], 5, 22-28.